

КХЕТОРАН КЕХАТ

Программа хIоттийна нохчийн меттан хьехархочунна ишколан дешаран хIинцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехъажийна йолу дешаран предметан белхан программа хIоттош, методически гIо-накъосталла даран Iалашонца.

Белхан программо хьехархочун таро хуьлукIур йу:

1) нохчийн мотт хьехаран процессехь коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь билгалдаьхначу Iаморан личностни, метапредметни, предметни жамIашка кхачош долу хIинцалера некъаш кхочушдан; (кхин дIа – ФПДС КИД);

2) билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхъама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, рузманан-тематикин планировани кечйан.

Личностни а, метапредметни а жамIаш далийна, коьртачу йукъардешаран ишколехь нохчийн мотт хьехаран башхаллаш тидаме а оьцуш.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмето билгалдо предметашна йукъара уьйраш гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца кхочушйар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нохчийн мотт – нохчийн халкъан ненан мотт, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функционални тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллех, суртхIотторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тIекаренан хьелашкахь нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тIекаренан а, ойла йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адамашна йукъахь уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-ойла а кхолларехь дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш, оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта гIирс бу.

Ишколехь нохчийн мотт Iамор тIехъажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхоллараллин а говзалла, ойлайар, изс, суртхIоттор, ша кхочушден дешаран гIуллакх кхиорна а.

Нохчийн мотт Iаморан чулацам иштта тIехъажийна бу функционални говзалла, адаман йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан мах хадоран, цунах ойлайаран, шен Iалашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукъараллин дахарехь дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а гIуллакх нохчийн меттан ишколан курсан къепе кхолларехь коьртаниг ду.

Цаьрца догIуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна Iаморан метапредметни, предметни жамIийн ларамехь, Iаморан чулацамехь (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функционални тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал араьхарчу гIуллакхдарехь: экскурсеш, тематикин меропрятеш, конкурсах, и. д.кх.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран программашца нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш йу:

патриотизмах кхетар а, иза гучуйаккхар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин шолгIа пачхьалкхан мотт санна, нохчийн халкъан къоман мотт санна ларар; маттаца нохчийн халкъан син хьал лардаран, довзийтаран кепе а, тIекаренан гIирсе а санна кхетаме йукъаметтиг хилар; нохчийн культуре ларам гучубаккхар;

нохчийн мотт адаман кхиаран гIирс, йукъараллин уьйр кхолларан гIирс санна караберзор;

нохчийн маттах, цуьнан дIахIоттамах, функцех, нохчийн меттан стилистически гIирсех хаарш карадерзор; литературин меттан норманаш а, къамелан оздангалла а практикехь карайерзор; жигара пайдаоьцучу а, нуьцкъаллин а дешнийн хьал тодар а, шен къамелехь тайп-тайпанчу грамматически гIирсех пайдаэцар а; орфографически а, пунктуационни а говзалла кхачаме йалор, шен къамел кхачаме далоран лаам кхиор;

къамелан гIуллакх, адамашна йукъарчу куьцан а, куьцан доцучу а тIекаренан хьелашкахь гонахарчу нахаца эвсара йукъаметтигаш латтош долу коммуникативни карадерзарш кхачаме далор; нохчийн мотт тайп-тайпана хаамаш бовзаран гIирс санна караберзор;

ойланан гIуллакх кхачаме далор, нохчийн мотт Iаморехь дустаран, анализан, синтезан, жамIдаран, тайпанашка дIасадекъаран, билгала йолу бакъонаш дIахIитторан, универсальни интеллектан карадерзарш кхиор;

функциональни говзалла кхиор: хаамийн лехам кхочушбаран, оьшу хаам схьакъасторан а, хийцаран а, тайп-тайпанчу барамехь йолчу текстийн чулацам тидаран, царах кхетаран, пайдаэцаран хаарш; текстан хааман-маьIнин йухакечдаран стратеги а, говзалла а, некъаш а карадерзор; текстах, цуьнан гIуллакхах, йукъарчу маьIнех, маьIнин дIахIоттамах, авторан коммуникативни Iалашонах, меттан гIирсийн гIуллакхах кхетаран кепаш карайерзор.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Коьртачу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догIуш, «Ненан мотт (нохчийн)» дешаран предмет йукъайоьду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Iамо декхарийлахь долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца нохчийн мотт Iаморна билгалдаькхина 338 сахьт:

5 классехь – 68 сахьт (кIиранахь – 2 сахьт), 6 классехь – 68 сахьт (кIиранахь – 2 сахьт), 7 классехь – 68 сахьт (кIиранахь – 2 сахьт), 8 классехь – 68 сахьт (кIиранахь – 2 сахьт), 9 классехь – 66 сахьт (кIиранахь – 2 сахьт).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а (шуйра дешан хIоттам, дукха маьIнаш долу дешнаш, дешан тIедеанчу маьIнийн кхиаме система, синонимаш а, антонимаш а, кицанаш а, аларш а).

Нохчийн меттан дошкхолладаларан хьелаш (йуьхьанцарчу ишколехь Iамийнчун барамехь). Лингвистикин коьрта дакъош (фонетика, орфоэпи, графика, орфографи, лексикологи, дошкхолладалар, морфологи, синтаксис, пунктуаци). Мотт билгалонан система санна. Мотт адамийн тIекаренан гIирс санна. Меттан а, къамелан а коьрта дакъош: аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени.

Мотт а, къамел а

Мотт а, къамел а. Барта а, йозанан а къамел, монолог а, диалог а, полилог.

Къамелан гIуллакхан тайпанаш (къамел дар, ладогIар, йешар, йаздар), церан башхаллаш.

Дахарехь биначу тидамийн буха тIехь а, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме литература йешаран буха тIехь а барта монологан аларш кхоллар.

Йешна йа ладоьгIна текст, цу йукъахь дуьйцуш волчун йуьхь хуьйцуш а, барта схьайийцар.

Лингвистически теманашна а (Іамийнчун барамехъ), дахарехъ биначу тидамийн буха тІехъ йолчу теманашна а диалогехъ дакъалацар.

Маршалла хаттаран, Іодикайаран, дехаран, баркаллин къамелан кепаш.

Дахарехъ а, книгаш йешарехъ а зеделлачунна, чулацаман суьртана тІе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахъ сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадогІаран тайпанаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайпанаш: Іаморан, довзийтаран, хъажаран, лехаман.

Барамехъ 140 дашал кІезиг йоцчу ладоьгІначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьІнин тайпанийн Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстын чулацамах кхетар.

Текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккхар, текстан чулацамца догІуш, хаттарш а, царна жобпаш а хІиттор.

Йозанан кепехъ йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийтар.

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хъаьжжина алар кхоллархъама, меттан гІирсаш къастор.

Йозанехъ вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйар.

Тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэцар.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан тема а, коьрта ойла а. Текстан микротема. Коьрта маьІна чулоцу дешнаш.

Къамелан функционални-маьІнин тайпанаш: суртхІоттор, дийцар, ойлайар; церан башхаллаш.

Текстан композиционни дІахІоттам. Абзац текст композиционни-маьІнин дакъошка йекъаран гІирс санна.

Текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гІирсаш: дешан кепаш, цхъанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххыйн цІерметдешнаш, дешан йухаалар.

Дийцар къамелан тайпа санна. Дийцар.

Текстан маьІнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн, абзацийн, текстехъ предложенеш вовшахтосучу гІирсийн а, кепийн а; меттан суртхІотторан гІирсех пайдаэцар (Іамийнчун барамехъ).

Йешначу йа ладоьгІначу текстан чулацам ма-барра а, хоржуш а, бацбина а схъабийцар. Дийцархочун йуьхъ а хуьйцуш, текстан чулацам схъабийцар.

Текстан хаамаш хийцар: текстан цхъалхе а, чолхе а план.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанех лаьцна йукъара кхетам (буьйцучу маттах, функционални стилех, исбаьхьаллин литературин маттах).

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна.

Аз меттан дакъа санна. Озан маьІна къасторан гІуллакх. Нохчийн меттан мукъачу аьзнийн къепе.

Нохчийн меттан мукъазчу аьзнийн къепе.

Элпийн а, аьзнийн а дазар. Нохчийн алфавитан хІоттам.

Мукъа аьзнаш: деха а, доца а.

Мукъаза аьзнаш: къора а, зевне а.

Сонорни мукъаза аьзнаш.

Къамел дарехъ аьзнийн хийцадалар. Фонетически транскрипцин элементаш.

Нохчийн маттахъ дешдакъа. Дешдакъа дешан дакъа санна. Тохар.

Дош фонетически къастор.

Орфоэпи лингвистикин дакъа санна.
Интонаци (йиш), цуьнан функцеш. Интонацин коьрта
элементаш.

Орфографи

Орфографи лингвистикин дакъа санна.

Й элпан нийсайаздар.

Къасторан **ъ, ь** хьаьркийн нийсайаздар.

Лексикологи

Лексикологи лингвистикин дакъа санна.

Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьІна долу а, дукха маьІнаш долу а дешнаш; дешан нийса а, тІедеана а маьІна.

Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Лексически дошамийн тайпанаш а (маьІнин дошам, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамаш), ненан меттан дешнийн хьал карадерзорехь цара ден гІуллакх а.

ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш.

Фразеологи

Фразеологизмаш, церан маьІна, царах пайдаэцар.

Фразеологически эквиваленташ оьрсийн маттахь.

Фразеологически дошамаш.

Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а

Морфема меттан уггар жима маьІне дакъа санна.

Морфемийн тайпанаш.

Дешан лард а, чаккхе а. Орам, дешхьалхе, суффикс.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш.

Дошкхолладалар а, дошхийцадалар а.

Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш. Дешнаш кхолладаларехь а, хийцадаларехь а морфемашкахь мукъачу а, мукъазчу а аьзнийн хийцадалар.

Дешнаш кхолладаларан морфемни кеп (дешхьалхенан гІоьнца, суффиксан гІоьнца, дешхьалхенан а, суффиксан а гІоьнца). Лардаш вовшахкхетарца дешнаш кхолладалар. Чолхе дешнаш. Чолхе-дацдина дешнаш.

Дешан морфемни анализ.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологи лингвистикин дакъа санна.

Коьрта къамелан дакъош. Къамелан дакъойн семантически, морфологически, синтаксически башхаллаш.

Коьрта къамелан дакъош, церан грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх.

ЦІердош

ЦІердош къамелан дакъа санна. ЦІердешан йукъара грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь цІердешан гІуллакх.

Долахь а, йукъара а цІердешнаш. ЦІердешнийн грамматически классаш. ЦІердешнийн терахь. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу цІердешнаш.

ЦІердешнийн легарш. Диъ легар. Дожарийн маьІна.

ЦІердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

ЦІердешнаш кхолладаларан некъаш.

ЦІердешнаш морфологически къастор.

Долахь цІердешнийн нийсайаздар.

ЦІердешнашца **ца** нийсайаздар.

Оьрсийн маттара тІеэцначу цхьадолчу цІердешнийн нийсайаздар.

Синтаксис. Къамелан ӕздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а нохчийн меттан синтаксисан дакъош санна. Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цӕеран а, хандешан а).

Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш, аларан Ӏалашоне а, эмоцин билгалоне а хъаьжжина.

Дийцаран, хаттаран, тӕеджоран; айдаран а, айдаран йоцчу а предложенийн маӕӀнин а, интонацин а башхаллаш.

Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард).

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна.

Сказуемин подлежащица барт хилар.

Грамматически лардийн масалле хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: цхъалхе, чолхе.

Йаьржина а, йаржаза а предложенеш. Предложенин коьртаза меженаш: къастам, кхачам, латтам. Къастам а, и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш а. Кхачам а (нийса а, лач а), и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш а. Латтам а, и гайтаран тайпаналлин гӀирсаш; маӕӀне хъаьжжина, латтабийн тайпанаш (хенан, меттиган, даран суьртан, Ӏалашонан, бахъанин, бараман).

Предложенин цхъанатайпана меженаш, къамелехъ цара деш долу гӀуллакх. Цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенийн интонацин башхаллаш. Цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

Тӕедерзарца йолу предложени, интонацин башхаллаш.

Тӕедерзар а, и гайтаран гӀирсаш а.

Цхъалхечу предложенин синтаксически анализ.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш.

Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш пунктуационни кечӀар.

Диалог. Йозанехъ диалог пунктуационни кечӀар. Пунктуаци лингвистикин дакъа санна.

6 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхъалкхан мотт а, нохчийн историн, культурин синӕӕздангалле кхачоран гӀирс а.

Литературин маттах лаьцна кхетам.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхӀоттор, монолог-дийцар, монолог-ойлайар; лингвистически темина хаам.

Диалоган тайпанаш: гӀуллакх дан дагадаийтар, вовшех дагабовлар.

Текст

Текстан маӕӀнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн а, абзацийн а, текстехъ предложенеш вовшахтосучу кепийн а, гӀирсийн а; меттан суртхӀотторан гӀирсех пайдаӕцар (Ӏамийнчун барамехъ).

Текстан хаамаш хийцар. Текстан план (цхъалхе, чолхе; цӕеран, хаттаран); текстан коьрта а, коьртаза а хаам; текст схъайийцар.

СуртхӀоттор къамелан тайпа санна.

Адаман куьцан суртхӀоттор. ХӀусаман суртхӀоттор. Ӏаламан суртхӀоттор. Меттиган суртхӀоттор. Дарийн суртхӀоттор.

Меттан функциональни тайпанаш

ГӀуллакхан стиль. ДӀахъедар. Расписка. Ӏилманан стиль. Дошаман статья. Ӏилманан хаам.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оъздангалла. Орфографи

Билгалдош

Билгалдош къамелан дакъа санна. Билгалдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехъ билгалдешан гІуллакх.

Билгалдашо цІердашца бартбар. Мухаллин а, йукъаметтигаллин а билгалдешнаш. Берта а, бертаза а билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.

Мухаллин билгалдешнийн даржаш. Йуъхъанцара дарж. Дустаран дарж. ТІехдаларан дарж.

Билгалдешнаш терахъашца а, классашца а хийцадалар. Билгалдешнийн легар. Билгалдешнаш кхолладаларан некъаш.

Билгалдешнаш морфологически къастор.

Чолхечу билгалдешнийн нийсайаздар.

ТІеэцначу билгалдешнийн нийсайаздар.

Терахъдош

Терахъдош къамелан дакъа санна. Терахъдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехъ терахъдешан гІуллакх.

МаъІне хъаъжжина, терахъдешнийн тайпанаш: масаллин, роГІаллин терахъдешнаш.

ХІоттаме хъаъжжана, терахъдешнийн тайпанаш: цхъалхе, чолхе, хІоттаман терахъдешнаш. Берта а, бертаза а терахъдешнаш. Масаллин а, роГІаллин а терахъдешнийн легадалар, алар, нийсайаздар. Терахъдешнийн кепаш нийса кхоллайалар.

Гулдаран терахъдешнех нийса пайдаэцар.

Терахъдешнаш морфологически къастор.

Терахъдешнийн нийсайаздаран норма: терахъдешнаш цхъаъна а, къаъстина а, дефисца а йаздар, терахъдешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

ЦІерметдош

ЦІерметдош къамелан дакъа санна. ЦІерметдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехъ цІерметдешан гІуллакх.

МаъІне а, грамматически билгалонашка а хъаъжжана, цІерметдешнийн тайпанаш. ЦІерметдешнийн легар.

ЦІердешнаш, билгалдешнаш санна легалуш долу цІерметдешнаш. Йаххыйн цІерметдешнаш цІерниг а, лач а дожаршкахъ. Йаххыйн цІерметдешнийн (*вай, тхо*) тайп-тайпана маъІна. ЦІерметдашо цІердашца бартбар. Хаттаран а, йукъаметтигаллин а цІерметдешнийн башхалла.

ЦІерметдешнийн нийсайаздар.

Предложенехъ цІерметдешан гІуллакх.

ЦІерметдешнаш морфологически къастор.

Хандош

Хандош къамелан дакъа санна. Хандешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехъ хандешан гІуллакх.

Инфинитив а, цуънан грамматически билгалонаш а.

Инфинитиван суффиксаш: *-а, -о, -ан, -ен, -он*.

Хандешан хенаш. МаъІна а, пайдаэцар а. Карара хан, йахана хан, йогІу хан.

Карарчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар.

Йахана хан, цуънан кепаш. Йаханчу хенан кепаш кхоллайалар. Йаханчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар.

Йоґу хан, цуьнан кепаш. Йоґучу хенан кепаш кхоллайалар.
Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш.
Хандешан терахьашца а, классашца а хийцадалар.
Хандешнаш морфологически къастор (Іамийнчун барамехь).

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн мотт кхуьуш болу хилам санна. Къоман меттан, культурин, историн уйр.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхІоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар.

Диалоган тайпанаш: гІуллакх дан дагадаийтар, вовшех дагабовлар, хаамах жоп дехар, хаам бар.

Текст

Текст къамелан произведени санна. Текстан коьрта билгалонаш (жамІ дар).

Текстан дІахІоттам. Абзац.

Текстан хаамаш хийцар: текстан план (цхьалхе, чолхе; цІеран, хаттаран, тезисан); текстан коьрта а, коьртаза а хаам.

Текстехь предложенеш вовшахтосу гІирсаш а, кепаш а (жамІ дар).

Текстехь меттан суртхІотторан гІирсаш.

Ойлайар къамелан функциональни-маьІнин тайпа санна.

Текстан-ойлайаран дІахІоттаман башхаллаш.

Текстан маьІнин анализ: цуьнан композиционни башхаллийн, микротемийн а, абзацийн а, текстехь предложенеш вовшахтосучу кепийн а, гІирсийн а; меттан суртхІотторан гІирсех пайдаэцар (Іамийнчун барамехь).

Меттан функциональни тайпанаш

Меттан функциональни тайпанех лаьцна кхетам: буьйцу мотт, функциональни стилаш (Іилманан, публицистикин, гІуллакхан), исбаьхьаллин литературин мотт.

Публицистикин стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Публицистикин стилаш жанраш (репортаж, йоза, интервью).

Публицистикин стилехь йолчу тексташкахь меттан суртхІотторан гІирсех пайдаэцар.

ГІуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оьздангалла

Морфологи меттан Іилманан дакъа санна (жамІ дар).

Хандош

Хандешан 1-ра а, 2-гІа а спряженеш. Дешан орамехь мукъа аьзнаш хийцадалар.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш.

Хандешан билгала, бехкаман, лааран, тІедожоран саттамаш. Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш.

Хандешнашца дацаран дакъалгаш (*ца, ма*) нийсайаздар.

Хандош морфологически къастор.

Причасти

Причасти хандешан кеп санна. Причастехь хандешан а, билгалдешан а билгалонаш. Предложенехь причастин синтаксически гІуллакх.

Причастин хенаш. Лааме а, лаамаза а причастеш. Причастин легар.

Причастин карчам.

Причасти морфологически къастор.

Причастийн дожарийн чаккхенaш нийсайазйар.
Причастешца суффиксаш нийсайазйар. Причастеш кхоллайалар.
Цхъайолу причастеш цIердешнашка а, билгалдешнашка а йерзар.
Причастешца **ца** цхъаьна а, къаьстина а йаздар.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Деепричасти

Деепричасти хандешан кеп санна. Деепричастехь хандешан а, куцдешан а билгалонаш. Предложенехь деепричастин синтаксически гIуллакх.

Деепричастин хенaш.

Деепричастин карчам. Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Деепричастешца дацаран дакъалг **ца** нийсайаздар.

Масдар

Масдаран коьрта грамматически билгалонаш а, предложенехь цуьнан синтаксически гIуллакх а.

Масдаран грамматически категореш: терахь, классан гайтам.

Масдаран легар.

Масдаран карчам. Масдаран карчамехь сацаран хъаьркаш.

Масдарца **ца** нийсайаздар.

Куцдош

Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маьIна.

Куцдешнийн тайпанаш. Куцдешнийн дустаран даржаш.

Куцдешнийн кхолладалар.

Куцдешан синтаксически гIуллакх.

Куцдош морфологически къастор.

Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар.

ГIуллакхан къамелан дакъош

ГIуллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам. Коьрта къамелан дакъош гIуллакхан къамелан дакъойх къастор.

ДештIаьхье

ДештIаьхье гIуллакхан къамелан дакъа санна.

ДештIаьхье, цуьнан маьIна, морфологически билгалонаш, синтаксически гIуллакх.

ДештIаьхьенийн тайпанаш.

Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дештIаьхьенаш.

Церан нийсайазйар.

Хуттург

Хуттург гIуллакхан къамелан дакъа санна. Хуттург предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенин дакъош а вовшахтосу гIирс санна.

Хуттургийн тайпанаш, шайн хIоттаме хъаьжжина: цхъалхе, чолхе, хIоттаман. ХIоттаман хуттургийн нийсайазйар.

Хуттургийн тайпанаш, шайн маьIне хъаьжжана: цхъаьнакхетаран а, карара а.

Текстехь хуттургийн маьIна. Къамелехь хуттургех, церан маьIне хъаьжжина, пайдаэцар. Хуттургех предложенеш а, текстан дакъош а вовшахтосучу гIирсех санна пайдаэцар.

Предложенин цхъанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосучу хуттургашца (**а**, **йа**) йолчу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Дакъалг

Дакъалг гIуллакхан къамелан дакъа санна.

Дакъалгийн тайпанаш, шайн маьIне а, пайдаэцаре а хъаьжжана.

Дакъалгийн нийсайаздар. Тайп-тайпанчу къамелан дакъошца

дакългаш дефиса а, къаьстина а йаздар.

Айдардош

Айдардашах кхетам. Къамелехъ айдардешан маьІна.

Айдардешан билгалонаш. Айдардешнашца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш.

Азтардаран дешнаш.

Айдардешнийн интонација а, сацаран хъаьркашца а къастор.

8 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Нохчийн мотт кавказан кхечу къаьмнийн меттанашна йукъахъ.

Мотт а, къамел а

Монолог-суртхІоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар; Илманан хаамца къамел дар.

Диалог.

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а.

Къамелан функционални-маьІнин тайпанийн башхаллаш (дийцар, суртхІоттор, ойлайар).

Текстан хаамаш хийцар: тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схьахаржар; лингвистически дошамех пайдаэцар; тезисаш, конспект.

Меттан функционални тайпанаш

Гуллакхан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Гуллакхан стилан жанраш (дІахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика).

Илманан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш.

Илманан стилан жанраш (реферат, Илманан темина доклад).

Текстехъ меттан тайп-тайпанчу функционални тайпанийн цхъаьнадар, текстехъ предложенеш вовшахтосу гІирсаш.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксис лингвистикин дакъа санна.

Дешнийн цхъаьнакхетар а, предложени а синтаксисан дакъош санна. Пунктуаци. Сацаран хъаьркийн функцеш.

Дешнийн цхъаьнакхетар

Дешнийн цхъаьнакхетаран коьрта билгалонаш.

Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетаран тайпанаш: хандешан а, цІеран а.

Дешнийн цхъаьнакхетарехъ карарчу уьйран кепаш: бартбар, урхалла, тІетовжар.

Дешнийн цхъаьнакхетарийн синтаксически анализ.

Предложени

Предложени. Предложенин коьрта билгалонаш: маьІнин а, интонацин а йуьзна хилар, грамматически кечйар.

Предложенийн тайпанаш, аларан Іалашоне хъаьжжина, (дийцаран, хаттаран, тІедожоран), эмоцин билгалоне хъаьжжана, (айдаран, айдаран йоцу). Церан интонацин а, маьІнин а башхаллаш.

ТІедожоран предложенешкахъ меттан тІедожоран кепех пайдаэцар.

Барта а, йозанан а къамелехъ предложенеш кечйаран гІирсаш (интонаци, маьІнин тохар, сацаран хъаьркаш).

Грамматически лардийн масалле хъаьжжана, предложенийн тайпанаш (цхъалхе, чолхе).

Коьрта меженаш хиларе хъаьжжана, цхъалхечу предложенийн тайпанаш (цхъанахІоттаман, шинахІоттаман).

Коьртаза меженаш хиларе хъаьжжана, предложенийн тайпанаш

(йаържина, йаржаза).

Йуъззина а, йуъззина йоцу а предложенеш.

Диалоган къамелехъ йуъззина йоцчу предложенех пайдаэцар, барта къамелехъ йуъззина йоцчу предложенин интонаци ларйар. *ХIаъ, хIан-хIа* дешнашца йолчу предложенийн грамматически а, пунктуационни а, интонацин а башхаллаш.

Цхьалхе предложени хIотторан а, инверсех пайдаэцаран а норманаш.

ШинахIоттаман предложени

Предложенин коърта меженаш

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коърта меженаш санна. Подлежащин хиларан кепаш. Подлежащин тайпанаш.

Сказуемин тайпанаш а (хандешан цхьалхе, хандешан хIоттаман, цIеран хIоттаман), сказуемин хиларан кепаш а.

Подлежащиний, сказуеминий йуккъехъ тире.

Предложенин коъртаза меженаш

Предложенин коъртаза меженаш, церан тайпанаш.

Къастам предложенин коъртаза меже санна. Берта а, бертаза а къастамаш.

Йуххедиллар къастаман шатайпа кеп санна. Кхачам предложенин коъртаза меже санна. Нийса а, лач а кхачамаш.

Латтам предложенин коъртаза меже санна. Латтаминийн тайпанаш (меттиган, хенан, бахьанин, Iалашонан, даран суьртан, дуьхьалара, бехкаман, бараман).

ЦхьанахIоттаман предложени

ЦхьанахIоттаман предложенеш, церан грамматически билгалонаш.

ЦхьанахIоттаман предложенийн а, шинахIоттаман йуъззина йоцчу предложенийн а грамматически башхаллаш.

ЦхьанахIоттаман предложенийн тайпанаш: цIеран, билгала-йуьхьан, билгалза-йуьхьан, йукъара-йуьхьан, йуьхьза предложенеш.

Къамелан тайп-тайпанчу стилашкахъ цхьанахIоттаман предложенех пайдаэцар.

Чолхейаьлла цхьалхе предложени. Цхьанатайпанчу меженашца предложенеш

Предложенин цхьанатайпана меженаш, церан билгалонаш, вовшахтосу гIирсаш. Предложенин цхьанатайпанчу меженийн уьйр: хуттургаш йолу а, хуттургаш йоцу а. Интонаци, сацаран хьаьркаш.

Цхьанатайпана а, цхьанатайпана боцу а къастамаш.

Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долу предложенеш.

Цхьанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш долчу предложенешкахъ сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш.

Йух-йуха йалочу *а, йа* хуттургашца йозучу цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахъ сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш.

Шакъаьстинчу меженашца йолу предложенеш

Шакъастар. Шакъаьстинчу меженийн тайпанаш (шакъаьстина къастамаш, шакъаьстина йуххедилларш, шакъаьстина латтамаш).

Латтаминийн дурсаш.

ТIедерзаршца а, йукъайалочу, йукъахIитточу конструкцешца а йолу предложенеш

ТIедерзар. ТIедерзаран коърта гIуллакх.

Даьржина а, даржаза а ТIедерзар.

Йукъайало конструкцеш.

Йукъайалочу конструкцийн тайпанаш, маьIне хьаьжжана, (тешна

хилар йа цахилар, тайп-тайпана синхаамаш, хаам хъаьнгара бу, ойланийн роґалла а, церан уьйр а, кечйаран кепаш а гойтучу маьӀнехь йукьадало дешнаш).

ЙукьахӀитто конструкцеш.

Предложеннин меженех тера догӀуш долу йукьадало дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш.

Йукьайалочу а, йукьахӀитточу а конструкцешца, тӀедерзаршца (даьржина а, даржаза а), айдардешнашца йолу предложенеш хӀитторан норманаш.

Йукьайалочу а, йукьахӀитточу а конструкцешца, тӀедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хӀитторан норманаш.

Предложенийн синтаксически а, пунктуационни а анализ.

Ма-дарра а, лач а кьамел

Ма-дарра а, лач а кьамел. Ма-дарра а, лач а кьамелаца йолчу предложенийн дӀахӀоттам.

Цитаташ. Алар йукьа цитаташ йалоран кепаш. Ма-дарра а, лач а кьамелаца предложенеш хӀитторан норманаш; ма-дарра а, лач а кьамелаца йолчу предложенешкахь, цитаташ йалорехь сацаран хьаьркаш хӀитторан норманаш.

9 КЛАСС

Маттах лаьцна йукьара кхетам

Нохчийн Республিকেхь нохчийн матто кхочушден гӀуллакх.

Нохчийн мотт вайн заманан дуьненахь.

Мотт а, кьамел а

Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а кьамел, полилог (карладаккхар).

Кьамелан гӀуллакхан кепаш: дийцар, йоза, ладогӀар, йешар (карладаккхар).

ЛадогӀаран кепаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран кепаш: Ӏаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, суьрташна, иллюстрацешна, чулацаман суьртана тӀе а тевжаш, теме а, тӀекаренан хьелашка хьаьжжана, тайп-тайпана коммуникативни хьажам болу барта а, йозанан а аларш кхоллар (цу йукьахь сочиненеш-миниатюраш а).

ЛадоьгӀначу йа йешначу текстан чулацам ма-барра, хоржуш, бацбина схьабийцар.

Кьамелан практикехь барта а, йозанан а аларш кхолларехь нохчийн литературин меттан норманаш (орфоэпически, лексически, грамматически, стилистически, орфографически, пунктуационни) ларйар.

Дешаран книгица, лингвистически дошамашца, справочни литературица болх баран кепаш.

Текст

Текстехь кьамелан тайп-тайпана функционални-маьӀнин тайпанаш цхьаьнадар, цу йукьахь исбаьхьаллин произведенешкахь меттан тайп-тайпанчу функционални тайпанийн элементийн цхьаьнайар а.

Кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанех йолчу тексташкахь меттан суртхӀотторан гӀирсех пайдаэцаран башхаллаш.

Текстан хаамаш хийцар.

Меттан функционални тайпанаш

Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш: буьйцу мотт; функционални стилаш: Ӏилманан (Ӏилманан-дешаран), публицистичкин, гӀуллакхан; исбаьхьаллин литературин мотт (карладаккхар, жамӀ дар).

Ӏилманан стиль. Пайдаэцаран гуо, функцеш, кьамел даран

тайпаналлин хъелаш, къамелан хъесапаш, Илманан стилаца боґуш болу меттан ґирсаш. Тезисаш, конспект, реферат, рецензи.

Исбаьхьаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къаьсташ хилар а. Исбаьхьаллин меттан коьрта башхаллаш: васт хилар, гайтаран-исбаьхьаллин ґирсех а, ткъа иштта меттан кхечу функционални тайпанийн меттан ґирсех а шуьйра пайдаэцар.

Нохчийн меттан коьрта гайтаран-исбаьхьаллин ґирсаш, къамелехь царах пайдаэцар (метафора, эпитет, дустар, гипербола, олицетворени).

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оздангалла. Пунктуаци

Чолхе предложени

Чолхечу предложених кхетам (карладаккхар). Чолхечу предложенийн тайпанаш.

Чолхечу предложенин дакъойн маьIнин, дIахIоттаман, интонацин цхьаалла.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенех а, цуьнан хIоттамах а кхетам.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенин дакъош вовшахтосу ґирсаш.

Предложенин дакъошна йукъахь тайп-тайпана маьIнин уьйраш йолчу чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенийн интонацин башхаллаш.

Къамелехь чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенех пайдаэцар.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени хIотторан норманаш; чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

Чолхе-карара предложени

Чолхе-карачу предложенех кхетам. Предложенин коьрта а, тIетуху а дакъош.

Хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а. Карарчу хуттургийн а, хуттургийн дешнийн а башхаллаш.

Чолхе-карачу предложенийн тайпанаш, коьртачу а, тIетухучу а дакъошна йукъарчу маьIнин башхаллашка, дIахIоттаме, уьйран синтаксически ґирсашка хьаьжжана.

Чолхе-карара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхьалхе предложенеш а грамматически тера йоґуш хилар.

Къастаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Кхачаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Латтабийн тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Хенан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Бахьанин, Iалашонан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Бехкаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш. Даран суьртан, бараман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карара предложенеш.

Чолхе-карара предложени хIотторан норманаш; коьртачу декъах кхачаман тIетуху а, латтабийн тIетуху а предложенеш хуттургаца, хуттурган дешнашца дIахоттарца чолхе-карара предложени хIоттор.

Масех тIетухучуьнца йолу чолхе-карара предложенеш.

Чолхе-карачу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш.

Чолхе-карачу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех кхетам балар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъошна йукъара маӀнин йукъаметтигаш. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин тайпанаш. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехь пайдаэцар. Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш а, хуттургаш йолу чолхе предложенеш а грамматически тера йогӀуш хилар.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъойн уьйран гӀирсаш: интонаци, сацаран хьаьркаш. Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш дагардаран маӀница. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехь цӀомалг а, цӀомалгаца тӀадам а.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш бахьанин, кхеторан, тӀедузаран маӀнашца. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехь шитӀадам.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш хенан, дуьхьалара, бехкаман, тӀаьхьалонан маӀнашца. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехь тире.

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн синтаксически а, пунктуационни анализ.

КОЪРТАЧУ ЙУКЪАРЧУ ДЕШАРАН ТІЕГІАНЕХЬ «НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамӀашка кхочу дешаран а, кхетош-кхиоран а гӀуллакхийн цхьааллехь, нохчийн къоман ламасталлин социокультурни, синьобздангаллин мехаллашца, йукъараллехь тӀеэцначу низаман бакъонашца, норманашца догӀуш а долуш, цул сов, жамӀаша ша-шен довзарехь, ша-шен кхетош-кхиорехь, ша-шен кхиорехь адаман чохьара хьелаш кхолларехь аьтто а бо.

Коьртачу йукъарчу дешаран нохчийн меттан Герггара белхан программа карайерзоран личностни жамӀаша гайта деза позитивни мехаллех кхетаран къепен куьйгаллица болх бан дешархой кийча хилар, цуьнан къепен буха тӀехь а, кхетош-кхиоран гӀуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдарехь а гӀуллакхдаран зеделларг совдаккхар, цу йукъахь кху декъахь:

Граждански кхетош-кхиоран:

гражданинан декхарш кхочушдан а, цуьнан бакъонаш тӀеэца а кийча хилар, кхечу адамийн бакъонаш, маршо, бакъдолу хьашташ ларар; доьзалан, дешаран хьукматан, меттигерчу йукъараллин, виначу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкахь гайтинчу хьелашца дустарехь дакъалацар а; экстремизман, дискриминацин муьлхха а кеп тӀецаэцар; адаман дахарехь тайп-тайпанчу йукъараллин институташа дечу гӀуллакхах кхетар; коьртачу бакъонех, маршонах, гражданинан декхарех, йукъараллин норманех, нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масаллийн буха тӀехь кхийнчу поликультурни йукъараллехь адамийн вовшашца йолчу йукъаметтигийн бакъонех лаьцна кхетам хилар; цхьаьна тайп-тайпана гӀуллакхаш кхочушдан кийча хилар, вовших кхета, вовшашна гӀо дан гӀертар; ишколан шайн урхаллехь жигара дакъалацар; гуманитарни гӀуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Патриотически кхетош-кхиоран:

Нохчийн Республикин пачхьалкхан матто санна нохчийн матто дечу гӀуллакхах кхетар; нохчийн мотт, истори а, шен мехкан культура а йовза лаам гучубаккхар; нохчийн маттаца, шен Даймехкан кхиамашца, Илманца, исбаьхьаллица, тӀеман хьуьнаршца, халкъан кьинхьегаман кхиамашца, (цу йукъахь исбаьхьаллин произведенешкахь гайтинарш а),

мехала йукъаметтигаш йолуш хилар; Нохчийн Республикин символш, пачхьалкхан дезденош, исторически а, Iаламан а тIаьхьало,xIолламаш, тайп-тайпанчу къаьмнийн ламасташ ларар.

Синъобздангаллин кхетош-кхиоран:

гIиллакх-обздангалла къасточу хьелашкахь обздангаллин мехалла а, норманаш а йовзар; шен леларан, цу йукъахь къамел даран а, шегара даьллачун а, ткъа иштта обздангаллин, бакъонийн норманашка хьаьжжина, кхечу адамийн леларан а, цаьргара даьллачун а мах хадо кийча хилар, диначу xIуманан хин йолчу тIаьхьалонах кхетар тидаме а оьцуш; йукъараллехь лело ца догIу гIуллакхаш адамийн леларан норманашца а, бакъонашца а цхьаьна ца догIу гIуллакхаш жигара тIецаэцар; шен а, йукъараллин а меттиган хьелашкахь адаман маршо а, жьопалла а.

Эстетически кхетош-кхиоран:

шен а, кхечу а халкъийн исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепех, ламастех, кхоллараллех кхеташ хилар; исбаьхьаллин эмоцин тIеIаткъамах кхетар; зIенан а, ша-шен гайтаран а гIирсех санна исбаьхьаллин культурин мехаллех кхетар; даймехкан а, дуьненан а исбаьхьаллин мехаллех кхетар; исбаьхьаллин тайп-тайпанчу кепашкахь ша-шен гайтаре гIертар.

Физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:

шен дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тIе а тевжаш, дахаран мехаллех кхетар; шен могошаллина жьопаллехь хилар а, дахаран могошчу кепана тIехьажам хилар а (аьхна кхача, гигиенин бакъонаш ларйар, дIанисийна дешаран а, садаIаран а раж; диллина физически жигаралла); тIаьхьенех кхетар, зене марздаларш (спирт малар, цигаьрка озар, наркотикашка марзвалар), физически (а, синIаткъаман а, могошаллина зене йолу кхин тайпа кепаш тIецаэцар; кхерамзаллин бакъонаш ларйар, цу йукъахь ишколан меттан дешаран процессехь интернет-гуонехь кхерамзаллин леларан карадерзарш а; халахетарех а, хийцалуш долчу йукъараллин, хааман, Iаламан хьолех а вола хьуьнар хилар, цу йукъахь шена зеделлачух кхеташ а, кхин дIа йолу Iалашонаш xIиттош а; йемал ца беш, ша а, кхиберш а тIеэца хаар; шен а, кхиболчеран а синхаамийн хьолах кхета хаар, шегара хьал гайтархьама меттан гIирсех нийса пайдаэцар, цу йукъахь нохчийн маттахь йазийнчу литературин произведенешкарчу масалшна тIе а тевжаш; рефлексин карадерзарш кхиор, шегара а, ткъа иштта кхечу стагера а гIалат дала бакъо хилар къобалдар.

Къинхьегаман кхетош-кхиоран:

технологин а, йукъараллин а хьажаман практикин хьесапаш (добзалан, ишколан, гIалин, мехкан дозанехь) кхочушдарехь жигара дакъалаца тIехьажам хилар, цу тайпана гIуллакх дIадоло, план xIотто а, ша кхочушдан а хьуьнар хилар;

корматаллаш а, тайп-тайпана къинхьегам а практикехь Iамо дог дар, цу йукъахь Iамочу предметан хаарех пайдаэцаран а, филологаша, журналисташа, йаздархоша бен болх бовзаран а буха тIехь а; къинхьегаме а, къинхьегаман жамIашка а ларам хилар; шен а, йукъараллин а хьашташ тидаме а оьцуш, кхетарца харжар, дешаран, дахаран хьесапийн шен траектори дIахIоттор; хиндолчух долу шен хьесапаш схьадийца хаар.

Экологин кхетош-кхиоран:

гонахарчу декъехь хьесапаш кхочушдархьама йукъараллин а, Iаламан а Iилманийн декъехь долчу хаарех пайдаэцар, дечун план xIоттор, гонахарчарна цунах хила тарлучу тIаьхьалонан мах хадор; экологин проблемех лаьцна шена хетарг хьекъале а, нийса а схьаала хаар;

экологин культурин тӀегӀа лакхайаккхар, экологин проблемаш йаккхий хиларх а, уыш къасто некъаш лаха дезарх а кхетар; гонахарчарна зуламе долу дараш жигара тӀецаӕцар, цу йукъахь экологин проблемаш ойӕу литературин прозведенеш йовзарца кхиӕнарш а; Ӏаламна, йукъараллина, технологина йукъахь долчу хъелашкахь гражданина а, хъаштхочо а санна айхъа дан дезачух кхетар; экологин хъажаман практикин

гӀуллакхдарехь дакъалаца кийча хилар.

Ӏилманан довзаран мехаллин:

адаман а, Ӏаламан а, йукъараллин а кхиаран коьртачу низамех, адаман Ӏаламан а, йукъараллин а гуонаца йолчу уыйрех, меттан кхиаран низамех лаьцначу Ӏилманан кхетамийн вайн заманан къепеца гӀуллакхдарехь кхиар; меттан а, йешаран а культура, йешаран говзалла дуьне довзаран гӀирс санна карайерзор; ишколан меттан дешаран башхаллаш лоруш, лехаман гӀуллакхдаран коьрта хаарш карадерзор; зеделлачух, диначух, тидамех кхетарна тӀехъажам а, шен а, йукъарчу а хьоле кхачаран некъаш кхачама дало гӀертар а.

Дешархо йукъараллин а, Ӏаламан а гуонан хийцалучу хӕолех воларан:

йукъараллин зеделларг, коьрта йукъараллин гӀуллакхаш, йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъарлонашкахь а, тобанашкахь а йукъараллин дахаран кепаш дешархоша карайерзор, корматаллин гӀуллакхдарца, ткъа иштта доьзал а, кхечу культурин гуонера нахаца йукъараллин зӀе хиларан гурашкахь вовшахтоьхна тобанаш а йукъа а лоцуш; билггал доцчу хъелашкахь зӀе хиларан хъашт, кхечеран хаарш а, царна зеделларг а тӀеэца кийча хилар; практически гӀуллакхдарца шена хууш долчун тӀегӀа лакхадаккхарехь билггал доцчу хъелашкахь даран хъашт хилар, цу йукъахь кхечу нахах Ӏама хаар а, цхъаьна гӀуллакхдарехь кхечарна зеделлачух девза гӀуллакхаш, карадерзарш, керла хаарш тӀеэца хаар а; объектх, хиламех лаьцна гипотезаш, цу йукъахь хъалха бевзаш цахилларш а, кхетамаш, ойла кепе йалоран, васташ цхъаьнадалоран говзалла а, керла хаарш а кхио оьшуш хилар а; шен хаарш къен хиларх кхетар, шен кхиаран хъесап хӀоттор; коьртачу кхетамех, терминех, кхиаран концепцин декъехь шена хетачух пайдаэца хаар, экономикин, йукъараллин, Ӏаламан вовшашца йолу уыйр гучуйаккха а, талла а хаар, гонахарчунна Ӏаткъам бар, Ӏалашонашка кхачар, кхайкхамаш а, хила тарлун йаккхий тӀаьхьалонаш а эшор тидаме а оьцуш, ша дечун мах хадо хаар;

книгаш йешарехь, къамел дарехь, дахарехь зеделлачунна тӀе а тевжаш, Ӏаткъамечу хьолах кхета, хуьлучу хийцамийн, церан тӀаьхьалонийн мах хадо; Ӏаткъамечу хьолан мах хадо, тӀеэцна сацамаш, дараш нисдан; кхераман, тӀаьхьалонан мах хадо а, кепе йало а, зеделларг кхио, хӀобттинчу хӕолехь диканиг лаха хаа; кхиаман гаранти йоцуш, гӀуллакх дан кийча хила хьуьнар хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМӀАШ

1. Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор

Коьрта маьӀнин дараш:

меттан дакъойн, меттан хиламийн, процессийн ладаме билгалонаш гучуйаха а, билгалиаха а;

меттан дакъош (хиламаш) тайпанашка дӀасадекъаран ладаме билгало, жамӀдарна а, дустарна а бахъанаш, кхочушйечу анализан критереш къасто; ладамечу билгалоне хъаьжжина, меттан дакъош тайпанашка дӀасадекъа;

низаме хъаьжжина дерг а, цхъаьнацадогӀург а къасточу факташкахь,

хаамашкахъ, тидамашкахъ гучудаккха; низаме хъаьжжина дерг а, цхъаьнацадогIург а гучудаккхаран критереш йала;

хIоттийна дешаран декхар кхочушдарна оьшучу текстан хааман кьоьлла гучуйаккха;

меттан процессаш Iаморехъ бахъанин-тIаьхъалонан уьйраш гучуйаха; дедукцин а, индукцин а ойланаш сацарх, тера йогIу ойланаш сацарх пайдаэцарца жамIаш дан; уьйрех лаьцна гипотезаш кепе йало;

текстийн тайп-тайпанчу кепашца, меттан тайп-тайпанчу дакъошца болх барехъ дешаран хъесап кхочушдаран кеп шен лаамехъ харжа, кхочушдаран вариантш йустуш а, гIолехъ вариант хоржуш а, ша билгалийна критереш тидаме оьцуш а.

Коьрта лехаман дараи:

хаттарех пайдаэца мотт Iаморехъ хааран лехаман гIирсах санна;

хьолан бакъ долчун а, лууш долчун а йукъара цхъаьнацадогIург гойту хаттарш кепе дало а, долуш дерг а, лоьхуш дерг а шен лаамехъ дIахIотто а;

шена хетарг а, кхечарна хетарг а бакъ хиларх лаьцна гипотеза кхолла, шена хетарг а, ойла а тIечIагIйан;

дарийн алгоритм хIотто, дешаран хъесап кхочушдарехъ цунах пайдаэца;

меттан дакъойн, процессийн, бахъанин-тIаьхъалонан уьйрийн, объектийн вовшашца йозуш хиларан башхалаш дIахIитторехъ ша хIоттийнчу планаца жима таллам бан;

лингвистически таллам (эксперимент) барехъ схъаэцначу хааман мегаш хиларан а, бакъхиларан а мах хадо; биначу тидаме, талламе хъаьжжина, жамIаш ша кепе дало; схъаэцна жамIаш бакъхиларан мах хадоран гIирсаш караберзо;

процессийн, хиламийн кхин дIа хила тарлуш долу кхиар а, тера догIучу хъелашкахъ церан тIаьхалонаш а билгалйаха, ткъа иштта керлачу хъелашкахъ а, контексташкахъ а церан кхиарах лаьцна шайна хетарг ала.

Хаамца болх бар:

деллачу дешаран хъесапе а, йалийнчу критерешка а хъаьжжина, хаамаш лахарехъ а, схъакъасторехъ а тайп-тайпанчу кепех, гIирсех, жоп дехарх пайдаэца;

тексташкахъ, таблицашкахъ, схемашкахъ белла хаам схъакъасто, талла, къепе бало, хааман кхетам бала, цуьнан жамI дан;

чулацамехъ болу хаам бакъ хиларе а, мегаш хиларе а хъаьжжина, текстан мах хадорхъама а, дешаран хъесапаш кхочушдаран Iалашонца оьшучу хаамах кхетархъама а ладогIаран а, йешаран а тайп-тайпанчу кепех пайдаэца;

хIиттийнчу Iалашонашка хъаьжжина, цхъана йа масех хьостанера хаамаш схъаэцархъама, жамIдархъама, къепе балорхъама маьIнин йешарх пайдаэца;

тайп-тайпанчу хаамийн хьостанашкара тера догIу тIечIагIдарш каро (цхъа ойла, верси бакъйеш йа харцйеш йолу);

хаам луш йолу уггар гIолехъ кеп (текст, презентаци, таблица, схема) ша схъахаржа а, кхочушден хъесапаш, коммуникативни хIоттаме хъаьжжина, чолхе йоцчу схемашца, диаграммашца, кхечу графикаца, церан вовшех йозуш хиларца гайта а;

хъехархочо йеллачу йа ша хIоттийнчу критерешца хааман тешаме хиларан мах хадор;

хаамаш къепе бало а, эьсараллица дагахъ латто а.

2. Дешаран универсальни коммуникативни даращ карадерзор

Тёкаре:

тёкаренан хьелашка, лалашонашка хьаьжжина, хетарг кхолла а, цунах кхета а, эмоцеш гайта; диалогашкахь а, дискуссешкахь а, барта монологически кьамелехь а, йозанан тексташкахь а ша (шена хетарг) гайта;

тёкаренан ишарш йаран (дешнашца боцу) гирсаш бовза, йукьараллин хьаьркийн маьӀнех кхета;

къовсаме хьелаш кхолладаларан бахьанаш довза, къовсамаш малбан, дагадовла;

кхечеран дагахь долчух кхета, кьамелхочуьнца лараме хила, хьайн дуьхьалонаш оьздачу кепе йерзо;

диалог/дискусси дӀайахьарехь йийцаре йиллинчу темица догӀу хаттарш дала а, хьесап кхочушдарна а, дика лаарца йолчу тёкаренна тӀетарна а тӀехьажийна йолу ойланаш ала а;

шена хетарг диалоган кхечу декъашхошна хетачунна дуьхьалхӀотто, башхаллаш а, позицийн тера хилар а гучудаккха;

йиначу меттан анализан, кхочушйинчу лингвистически экспериментан, талларан, проектан жамӀаш нахана гуш-хезаш довзийта;

презентацин лалашо а, аудиторин башхаллаш а лоруш, кьамел даран барам ша харжа, цуьнга хьаьжжина, иллюстрацин материалах пайдаэцарца барта а, йозанан а тексташ хӀитто.

Цхьаьна гуллакхдар:

билгал йолу проблема кхочушйарехь тобанца а, ша а бен болх гӀолехь хиларх кхета а, цунах пайдаэца а, йуьхьарлаьцна лалашо кхочушйарехь вовшашца зӀе хиларан тобанан кепех пайдаэцар оьшуш хилар билгалдаккха;

цхьаьна гуллакхдаран лалашо йуьхьарлаца, цу лалашоне кхача цхьаьна даращ хӀитто: гуллакх дӀасадекъа, барт бан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамӀ а дийцаре дан; масех адамна хетачун жамӀ дан, куьйгалла дан, тӀедиллар кхочушдан, муьтӀахь хила кийча хилар гучудаккха;

цхьаьна бен болх вовшахтохаран план хӀотто, шен гуллакх кьасто (вовшашца зӀе хиларан массо а декъашхочунна бакъахьа хетарг а, церан таронаш а лоруш), тобанан декъашхошна йукъахь хьесапаш дӀасадекъа, белхан тобанийн кепашкахь дакъалаца (дийцаре диллар, вовшех дагавалар, «хьен штурм», кхийерш а);

белхан шен дакъа кхочушдан, оцу декъехь лакхарчу жамӀашка кхача, тобанан кхечу декъашхойн даращца шен дарийн уьйр хилийта;

йукьарчу балха тӀехь ша дакъалацаран эвсараллин мах хадо вовшашца зӀе хиларан декъашхоша шаьш хӀиттийнчу критерешца; жамӀаш йуьхьанцарчу хьесапца а, тобанан хӀора декъашхочун цу жамӀашка кхачоран гуллакхца а дуста, жоьпаллин гуо дӀасабекъа а, тобанна хьалха отчет йала кийча хила а.

3. Дешаран универсальни регулятивни даращ карадерзор

Ша-шен вовшахтохар:

дешаран а, дахаран а хьелашкахь кхочушйен проблемаш гучуйаха;

сацам баран тайп-тайпана некъаш довза (ша цхьамма, тобанехь сацам бар, тобано сацам бар);

хьесап кхочушдаран алгоритм (йа цуьнан дакъа) ша хӀотто, болчу гирсашка а, шен таронашка а хьаьжжина, дешаран хьесап кхочушдаран кеп кьасто, сацаман йелла варианташ тӀечӀагӀийан;

дарийн план ша хӀотто, иза кхочушйарехь оьшу нисдарш йукьадало;

шена хетарг къасто а, шен сацамах жобпалла тӀеэца а.

Ша-шен таллар:

ша-шен талларан (цу йукъахь къамелан а), ша-шен догдаийтаран, рефлексин тайп-тайпана кепаш карайерзо;

дешаран хьолан нийса мах хадо а, иза хийцаран план йало а;

дешаран хьесап кхочушдарехь хила тарлуш йолу халонаш ган а, хийцалучу хьелашна адаптаци йан а;

гӀуллакхдаран жамӀашка кхачаран (цакхачаран) бахъанех кхето; коммуникативни аьтто цахиларан бахъанех кхета а, уьш ца хилийта хаа а, карадерзийнчу къамелан зеделлачун мах хадо, тӀекаренан Ӏалашонашка а, хьелашка а хьаьжжина, шен къамел нисдан а; тӀекаренан Ӏалашонан а, хьелийн а жамӀ цхьаьнадаран мах хадо.

Синхаамийн интеллект:

шен а, кхечеран а синхаамаш тӀехь урхалла даран хьуьнар кхио;

синхаамаш хиларан бахъанаш гучудаха а, талла а; кхечу стеган дагахь долчух а, цуьнан бахъанех а кхета, къамелан хьал а толлуш; шен синхаамаш гайтаран кеп нисйан.

Ша а, кхиберш а тӀеэцар:

кхечу стагах а, цунна хетачух а кхеташ хила; ша а, кхиберг а гӀалатвала бакъо йолуш хиларх кхета;

ша а, кхиберш а, йемал ца беш, тӀеэцар; цӀеначу дагара хила;

гонахарчу дерригенна а Ӏуналла дан йиш цахиларх кхета.

ПРЕДМЕТАН ЖАМӀАШ

5 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн меттан хьолах а, исбаьхьаллех а кхеташ хила, цунна тешалла деш долу масалш дало.

Лингвистикин коьрта дакъош, меттан а, къамелан а коьрта дакъош довза (аз, морфема, дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени).

Мотт а, къамел а

Барта а, йозанан а къамелан, монологан а, диалоган а йукъара башхаллаш билгалйаха; хӀора дийнан дахарехь а, дешарна тӀехьажийна долу хьесапаш кхочушдарехь а къамелан гӀуллакхдаран тайпанийн башхаллаш тидаме эца.

Дахарехь биначу тидамийн, Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Ӏилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тӀехь барамехь 5 предложенел кӀезиг доцу барта монологически аларш хӀитто.

Лингвистически теманашна йолчу диалогехь а (Ӏамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тӀехь йолчу диалогехь/полилогехь а дакъалаца (барамехь 3 репликел кӀезиг йоцуш).

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маӀӀин тайпанийн Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин тексташка ладогӀаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Ӏаморан, лехаман.

Барамехь 90 дашал кӀезиг йоцу йешна йа ладогӀа текст барта схьаййца.

Барамехь 140 дашал кӀезиг йоцчу ладогӀначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маӀӀин тайпанийн Ӏилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта оила а билгалйаккха; текстан чулацамца догӀу хаттарш хӀитто а, царна жобпаш дала а; йозанан кепехь йуьхьанцарчу текстан чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 90 дашал кӀезиг хила ца беза; дацдинчу схьадийцарехь – 95 дашал кӀезиг хила ца беза).

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гІирсаш кьасто.

Йозанехь вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукьахь 80 – 90 дешан барам болу текст тІера схьайазйеш а; 10 – 15 дашах лаьтта дешнийн диктант йазйеш а, хьалха Іамийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хІоттийнчу 80 – 90 дешан барам болчу йозучу текстан буха тІехь диктант йазйеш а; тайп-тайпанчу лексически дошамех пайдаэца хаа; барта кьамелехь а, йозанехь а кьамелан озьдангалла ларйан.

Текст

Текстан коьрта билгалонаш йовза; текст композиционни-маьІнин дакъошка (абзацашка) йекъа; текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гІирсаш (дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цІерметдешнаш, дешан йухаалар) бовза; шен текст (барта а, йозанан а) кхолларехь оцу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуьнан композиционни башхаллийн маьІнин анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла кьасто.

Текстан башхалонаш билгалйаха, цуьнан коьрта билгалонашца (тема, коьрта ойла, предложенийн грамматически уьйр, маьІнин цхьаалла, гІеххьа йуьзна хилар) йогІуш хиларе хьаьжжина а; кьамелан функциональни-маьІнин тайпанан текст хиларе хьаьжжина а.

Текст кхолларан практикехь (Іамийнчун барамехь) текстан коьртачу билгалонех а, кьамелан функциональни-маьІнийн башхаллех а, меттан функциональни тайп-тайпаналлех а долчу хаарех пайдаэца.

Текст кхолларан практикехь текстан (дийцар) коьрта билгалонех долчу хаарех пайдаэца.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна тІе а тевжаш, тексташ-дийцарш кхолла; чулацаман суьртана тІе а тевжаш, тексташ кхолла; (цу йукьахь барамехь 3 йа цул сов предложенел кІезиг йоцу сочиненеш-миниатюрал а; барамехь 60 дашал кІезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш а).

Кеп талхийна текст йухаметтахІотто; йуьхьанцарчу текстана тІе а тевжаш, йухаметтахІоттийна текст нисйан.

ЛадобгІначу а, йешначу а Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Іилманан-кхетаме йолчу текстийн хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: план хІотто (цхьалхе, чолхе) кхин дІа а текстан чулацам барта а, йозанан кепехь а йухаметтахІотторан Іалашонца; текстан чулацам, цу йукьахь дийцархочун йуьхь хуьйцуш а, схьабийца; тайп-тайпанчу хьостанашкара хаам схьахаржа а, цу йукьахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, дешаран гІуллакхдарехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам кхачаме балоран Іалашонца тайан (бакь йолу материал таллар, текстан йуьхьанцара маьІнин анализ – маьІнин цхьаалла, дозуш хилар, хаамаш хилар).

Меттан функциональни тайпанаш

Буйьцучу меттан, функциональни стилийн, исбаьхьаллин литературин меттан башхаллех лаьцна йукьара кхетам хила.

МЕТТАН СИСТЕМА

Фонетика. Графика. Орфоэпи

Аьзнийн башхалонаш билгалйаха; озана а, элпана йукьарчу башхаллех кхета, аьзнийн системин башхалонаш билгалйаха.

Зевне а, кьора а мукьаза аьзнаш, деха а, доца а мукьа аьзнаш хазарехь кьасто а, нийса дІаала а.

Дешнаш дешдакъошка декъа а, уьш нийса дІаала а. Оьрсийн маттара тІеэцна дешнаш аларехь нохчийн меттан аьзнийн кьепено а, интонацино а тІеІаткъам барца кхоллалуш йолу акцент дІайаккха.

Барта а, йозанца а дешан фонетически къастам бан.

Дешнаш аларан а, нийсайаздаран а практикехъ фонетикех, графикех, орфоэпех долчу хаарех пайдаэца.

Орфографи

Нийсайаздаран практикехъ орфографех долчу хаарех пайдаэца (цу йукъахъ ду **й** элпан а, къасторан **ъ, ь** хъаьркийн а нийсайаздарх долу хаарш а).

Лексикологи

Дешан лексически маъІна къасто.

Къамелехъ цхъа маъІна долчу а, дукха маъІнаш долчу а дешнех нийсачу а, тІедеанчу а маъІнехъ пайдаэца.

Синонимаш, антонимаш, омонимаш йовза.

Лексически дошамех пайдаэца хаа (маъІнин дошамах, синонимийн, антонимийн, омонимийн дошамех).

ЦІена нохчийн а, тІеэцна а дешнаш довза. Къамелехъ дешнех, церам лексически цхъаьнадар тидаме а оьцуш, пайдаэца.

Фразеологи

Фразеологизмаш йовза. Фразеологизмийн маъІна дийца, уьш синонимашца а, йукъарчу дешнийн цхъаьнакхетаршца а хийца.

Къамелехъ фразеологически карчамех пайдаэца, пайдаэцаран гуо, тІекаренан хъелаш тидаме а оьцуш.

Дешнийн лексически анализ йан (Іамийнчун барамехъ).

Дешан хІоттам а, дошкхолладалар а

Дашехъ морфемаш йовза (орам, дешхъалхе, суффикс, чаккхе), дешан лард схъакъасто.

Цхъанаораман (гергара) дешнаш харжа а, къасто а. Дешнийн кхолладаларехъ а, хийцадаларехъ а морфемашкахъ хийцалуш долу аьзнаш каро.

Схъадевлла а, схъадовлаза а долчу дешнийн лардаш къасто.

Дошкхолладаларан коьрта кепаш, дешнийн кхолладаларан зІенаш къасто.

Дешхъалхенан а, суффиксан а гІоьнца а, ткъа иштта лардаш вовшахкхетарца а дешнаш кхолла.

Дешнийн морфемни анализ йан.

Чолхе дацдина дешнаш нийса дІаала а, царах нийса пайдаэца а.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Морфологин коьрта кхетамаш бовза.

Коьртачу къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Дешнийн лексико-грамматически тайпанех санна къамелан дакъойх, дешан грамматически маъІнех, нохчийн маттахъ дешарна тІехъажийна хъесапаш кхочушдарна леринчу къамелан дакъойн къепех долчу хаарех пайдаэца.

Къамелдарехъ а, тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехъ а морфологех долчу хаарех пайдаэца.

ЦІердош

ЦІердош къамелан дакъа санна довза, йукъарчу маъІне а, хаттаре а хъаьжжина; цуьнан грамматически билгалонаш, синтаксически гІуллакх къасто; къамелехъ цо дечу гІуллакхах кхето.

ЦІердешнийн дукхаллин терахъан кепаш нийса кхолла а, къамелехъ царах пайдаэца а. Долахъ а, йукъара а цІердешнаш къасто а, къамелехъ царах нийса пайдаэца а.

ЦІердешнийн грамматически классаш йовза.

1-, 2-, 3-, 4-чуй легарехъ долчу цІердешнийн оьшучу дожаран кеп нийса кхолла а, къамелехъ цунах пайдаэца а.

ЦІердешнийн нийсайаздаран норманаш (цу йукъахъ цІердешнашца **ца** нийсайаздаран норма а) ларйан.

Цердешнашна морфологически къастам бан.

Оърсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь цердешнийн башхаллех кхета.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Синтаксисан дакъош довза (дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а); предложенера дешнийн цхьаьнакхетарш къасто; коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарийн тайпанаш довза (цIеран, хандешан); дешнийн цхьаьнакхетаршна а, цхьалхечу предложенешна а синтаксически анализ йан; чолхечу предложенешна пунктуационни анализ йан (Iамийнчун барамехь); тайп-тайпана меттан анализ кхочушйарехь а, къамел дарехь а синтаксисах, пунктуацех долчу хаарех пайдаэца.

Чолхейовлаза йолу цхьалхе предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхьалхе предложенеш, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долу а, тIедерзарца йолу а предложенеш а чулоцуш; аларан Iалашоне хьаьжжана (дийцаран, тIедожоран, хаттаран), эмоцин билгалоне хьаьжжана (айдаран, айдаран йоцу), грамматически лардийн масалле хьаьжжана (цхьалхе, чолхе), коьртаза меженаш хиларе хьаьжжина (йаьржина, йаржаза), предложенеш йовза; предложенин коьрта а (грамматически лард), коьртаза а меженаш къасто (Iамийнчун барамехь).

Диалогически а, монологически а къамелехь, кехат тIехь, дIакхайкхорехь, и.д.кх. тIедерзарх пайдаэца. Предложенехь тIедерзар а, подлежащи а вовшах къасто. Сацаран хьаьркаш хIитторах кхето.

тIедерзарца, цхьанатайпанчу меженашца, цхьанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахь; ма-дарра къамелаца йолчу предложенешкахь; хуттургаш йолчу а, хуттургаш йоцчу а уьйраца дозуш долчу дакъойх лаьттаху чолхечу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан пунктуационни норманаш йозанехь ларйан; йозанехь диалог кечйан.

6 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, нохчийн историн, культурин синьоьздангалле кхачоран гIирс а санна нохчийн матто дечу гIуллакхан башхалонаш билгалйаха.

Нохчийн литературин маттах лаьцна кхетам хила.

Мотт а, къамел а

Дахарехь биначу тидамийн, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тIехь барамехь 6 предложенел кIезиг доцу барта монологически аларш хIитто (монолог-суртхIоттор, монолог-дийцар, монолог-ойлайар); лингвистически темина болчу хаамца къамел дан. Барамехь 4 репликел кIезиг йоцчу диалогехь (гIуллакх дан дагадайитар, вовших дагабовлар) дакъалаца.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин тексташка ладогIаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара. Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, довзийтаран, Iаморан, лехаман.

Барамехь 100 дашал кIезиг йоцу ладоьгIна йа йешна текст барта схьайийца.

Барамехь 160 дашал кIезиг йоцчу ладоьгIначу а, йешначу а къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта оила а билгалйаккха; текстан чулацамца догIу хаттарш хIитто а, царна жопаш дала а; барта къамелехь а, йозанан кепехь къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн йешначу Iилманан-дешаран,

исбаъхъаллин текстийн чулацам ма-барра а, бацбина а бовзийта (ма-дарра схъадийцарехъ йуъхъанцарчу текстан барам барам 130 дашал кІезиг хила ца беза; дацдинчу схъадийцарехъ –135 дашал кІезиг хила ца беза).

Къамелан хъелашка хъаъжжина, лексически гІирсаш къасто; шен а, кхечун а къамелан мах хадо, нийсачу а, догІуш долчу а, исбаъхъаллин а дешнех пайдаэцаре терра; маъІнийн дошамех пайдаэца.

Йозанехъ а, барта къамелехъ а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахъ 90 – 100 дешан барам болу текст тІера схъайазйеш а; 15 – 20 дашах лаътта дешнийн диктант йазйеш а, хъалха Іамийна нийсайазйаран бакъонаш ларйеш хІоттийначу 90 – 100 дешан барам болчу йозучу текстан буха тІехъ диктант йазйеш а; барта къамелехъ а, йозанехъ а къамелан оздангалла ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуънан коъртачу билгалонашца йогІуш; иза къамелан функционални-маъІнин тайпа хиларе хъаъжжана.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маъІнин тайпанийн текстийн башхалонаш билгалйаха; къамелан тайпа санна суртхІотторан башхалонаш билгалйаха (адаман куьцан, хІусаман, Іаламан, меттиган, даран суртхІоттор).

Текстехъ предложенеш вовшахтосу гІирсаш гучубаха.

Тайп-тайпанчу кепийн анализ кхочушйарехъ а, къамел дарехъ а къамелан функционални-маъІнин тайпанех долчу хаарех пайдаэца; шен текст кхолларехъ текстан коъртачу билгалонех долчу хаарех пайдаэца.

Текстан, цуънан композиционни башхаллийн маъІнин анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Къамелан тайп-тайпана функционални-маъІнин тайпанийн тексташ кхолла (дийцар, адаман куьцан, хІусаман, Іаламан, меттиган, даран суртхІоттор), книгаш йешарехъ, дахарехъ зеделлачунна, исбаъхъаллин кхоллараллина тІе а тевжаш (цу йукъахъ барамехъ 5 йа цул сов предложенел кІезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш а; сочиненин функционални тайпанца а, жанраца а, темин башхаллица а йогІуш, барамехъ 80 дашал кІезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш а).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: кхин дІа текстан чулацам барта а, йозанан а кепехъ йухаметтахІотторан Іалашонца йешначу текстан план хІотто (цхъалхе, чолхе; цІеран, хаттаран); ладоьгІначу а, йешначу а текстехъ коърта а, коъртаза а хаам гучубаккха; тайп-тайпанчу хъостанашкара, цу йукъахъ лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схъахаржа а, дешаран гІуллакхдарехъ цунах пайдаэца а.

Йеллачу темина презентацин кепехъ хаам схъагайта.

ЛадоьгІначу йа йешначу Іилманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехъ схъагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехъ схъагайта.

Вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш йовзарна тІе а тевжаш, шен тексташ тайан.

Меттан функционални тайпанаш

Къамелан Іилманан стилан башхалонаш билгалйаха; Іилманан хаам а, дошаман статья а хІотторан лехамаш бийца; меттан а, жанрийн а тайп-тайпанчу функционални тайпанех йолчу тексташна анализ йан (дийцар, дІахъедар, расписка; дошаман статья, Іилманан хаам).

Тайп-тайпанчу кепийн меттан анализ кхочушйарехъ а, къамел дарехъ а Іилманан стилех долчу хаарех пайдаэца.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Къамелан оъздангалла. Орфографи

Морфологин коърта кхетамаш бовза. Къамелан дакъойн ладаме билгалонаш хаа. Коърта къамелан дакъош а, церан кепаш а йовза.

Билгалдош

Билгалдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх къасто; къамелехь цо дечу гІуллакхах кхето; маъІне а, грамматически билгалонашка хъаьжжина, билгалдешан мухаллин, йукъаметтигаллин тайпанаш къасто.

Цхьаллин а, дукхаллин а терахьехь долчу билгалдешнийн дожарийн чаккхенаш нийса ала а, йазйан а. Йеллачу морфологически билгалонашка хъаьжжина, билгалдешнаш тайпанашка декъа.

Мухаллин билгалдешнийн даржаш нийса кхолла.

Билгалдешнаш терахьашца а, классашца а хийца.

1-, 2-чуй легарехь долчу билгалдешнийн оьшуш йолу дожаран кеп, контекстаца хила ма-йеззара, нийса кхолла а, къамелехь цунах пайдаэца а.

Билгалдешнийн дошкхолладаларан норманаш, билгалдешнийн аларан норманаш ларйан.

Билгалдешнашна морфологически къастам бан.

Терахьдош

Терахьдешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто. Масаллин маъІна долчу кхечу къамелан дакъойн дешнех терахьдешнаш къасто. Масаллин а, дакъойн а терахьдешнаш нийса ала а, йаздан а; къамелехь царах тайп-тайпанчу дожарийн кепехь пайдаэца. РогІаллин а, гулдаран а терахьдешнех къамелехь нийса пайдаэца.

ХІоттаме хъаьжжина, терахьдешнийн тайпанаш къасто.

Терахьдешнаш легадан хаа а, церан легаран, дошкхолладаларан, синтаксически функцийн башхаллаш билгалйаха а; Илманан тексташкахь, гІуллакхан къамелехь терахьдешнех пайдаэцаран башхаллаш, къамелехь цара дечу гІуллакхан башхалонаш билгалйаха.

Терахьдешнийн нийсайаздаран норманаш ларйан.

Терахьдешнашна морфологически къастам бан.

Оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь терахьдешан башхаллах кхета.

Церметдош

Церметдешнаш довза; йукъара грамматически маъІна къасто; цІерметдешнийн тайпанаш къасто; цІерметдешнаш легадан хаа; церан легаран, дошкхолладаларан, синтаксически функцийн, къамелехь цара дечу гІуллакхан башхаллаш билгалйаха.

Йеллачу морфологически билгалонашка хъаьжжина, цІерметдешнаш тайпанашка декъа.

ЦІерниг а, лач а дожаршкахь йаххьийн цІерметдешнийн масалш дало. Предложенешкахь дацаран а, къастамза а цІерметдешнех пайдаэца.

ЦІерметдешнашна морфологически къастам бан.

Литературин меттан стилаш а, нийсайаздаран норманаш а ларйеш, предложенешкахь цІерметдешнех пайдаэца хаа.

Хандош

Хандешан йукъара грамматически маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш къасто; къамелехь цо дечу гІуллакхах кхето.

Хандешан инфинитиван (билгалзачу кепан) грамматически билгалонаш йийца, цуьнан лард схъакъасто.

Грамматически билгалонашка а, маъІне а хъаьжжина, карарчу, йаханчу, йогІучу хенан хандешнаш къасто. Карарчу хенан хандешнийн

нийсайаздаран норманаш ларйан; йаханчу хенан кепаш нийса кхолла а, йазйан а. ЙогӀучу хенан кепаш нийса кхолла а, йазйан а.

Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш къасто.

Терахьашца а, классан гайтамашца а хийцалуш долчу хандешнех предложенешкахь пайдаэца.

Хандешнашна морфологически къастам бан (Іамийнчун барамехь).

7 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Кхуьуш болчу хиламах санна маттах кхетам хила. Къоман меттан а, культурин а, историн а уьйрах кхета (масалш дало).

Мотт а, къамел а

Тидамийн, шен битамийн, Іилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Іилманан-кхетаме литература йешаран буха тӀехь барамехь 7 предложенел кӀезиг доцу барта монологически аларш хӀитто (монолог-суртхӀоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар); Іилманан хаамах лаьцна къамел дан.

Лингвистически теманашна а (Іамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тӀехь йолчу теманашна а барамехь 5 репликел кӀезиг йоцчу диалогехь дакъалаца.

Диалоган тайп-тайпана кепаш карайерзо: диалог – хаамах жоп дехар, диалог – хаам бар.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маьӀнин тайпанийн публицистичкин тексташка ладогӀаран тайп-тайпана кепаш карайерзо (харжаман, довзийтаран, дуьхенгара).

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, Іаморан, довзийтаран, лехаман.

Барамехь 110 дашал кӀезиг йоцу ладоьгӀна йа йешна текст барта схьайийца хаа.

Барамехь 190 дашал кӀезиг йоцчу ладоьгӀначу а, йешначу а публицистичкин текстийн (ойлайар-тӀечӀагӀдар, ойлайар-кхетор, ойлайар-дийцар) чулацамах кхета: барта а, йозанехь а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца догӀу хаттарш хӀитто а, царна жобпаш дала а; барта а, йозанан кепехь а ладоьгӀначу публицистичкин текстийн чулацам ма-барра а, бацбина а, хоржуш а бовзийта (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 170 дашал кӀезиг хила ца беза; дацдинчу а, харжаман а схьадийцарехь – 180 дашал кӀезиг хила ца беза).

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гӀирсаш нийса къасто.

Йозанехь а, барта къамелехь а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахь 100 – 110 дешан барам болу текст тӀера схьайазйеш а; 20 – 25 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хьалха Іамийна нийсайазйаран бакъонаш ларйеш хӀоттийначу 100 – 110 дешан барам болчу йозучу текстан буха тӀехь диктант йазйеш а; йозанехь къамелан озьдангаллин бакъонаш ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йогӀуш; текстан дӀахӀоттам а, абзацашка йекъаран башхаллаш а, текстера меттан суртхӀотторан гӀирсаш а гучубаха.

Текстан маьӀнин а, цуьнан композиционни башхаллийн а анализ йан, микротемийн а, абзацийн а масалла къасто.

Текстан предложенийн, дакъойн уьйран лексически а, грамматически а гӀирсаш гучубаха.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, исбаьхьаллин кхоллараллина тӀе а тевжаш, къамелан тайп-тайпана функционални-маьӀнин тайпанийн тексташ кхолла (цу йукъахь барамехь 6 йа цул сов

предложенел кІезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш; сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йогІуш, барамехь 120 дашал кІезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: кхин дІа текстан чулацам барта а, йозанан а кепехь йухаметтахІотторан Іалашонца йешначу текстан план хІотто (цхьалхе, чолхе; цІеран, хаттаран, тезисан); текстехь коърта а, коъртаза а хаам гучубаккха; дийцархочун йуьхь хуьйцуш, текстан чулацам схьабийца; текстан хаамаш хийцаран кепех пайдаэца; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукьахь лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа а, дешаран гІуллакхехь цунах пайдаэца а.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

Илманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехь схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехь схьагайта.

Тексташ тайан: йуьхьанцара а, тайина а тексташ дуюхь-дуюхьал хІитто; вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш хаарна тІе а тевжаш, шен тексташ, церан чулацам а, кепаш а кхачаме йалоран Іалашонца, тайан.

Меттан функционални тайпанаш

Меттан функционални тайпанийн башхалонаш билгалйаха: буьйцу мотт а, функционални стилаш а (Илманан, публицистикин, гІуллакхан), исбаьхьаллин литературин мотт.

Публицистикин стилаш а (цу йукьахь пайдаэцаран гуо а, функцеш а), публицистикин стилехь йолчу тексташкахь меттан суртхІотторан гІирсех пайдаэцаран а, публицистикин стилехь тексташ хІитторан норманийн а башхаллаш, жанрийн башхаллаш (интервью, репортаж, йоза) билгалйаха.

Интервьюн, репортажан, йозанан жанрехь публицистикин стилаш тексташ кхолла; гІуллакхан кехаташ кечдан.

Публицистикин стилаш тексташ хІитторан норманаш хаа.

ГІуллакхан стилаш башхаллаш билгалйаха (цу йукьахь пайдаэцаран гуо, функцеш, меттан башхаллаш).

Тайп-тайпанчу кепийн меттан анализ кхочушйарехь а, кьамел дарехь а меттан функционални тайпанех долчу хаарех пайдаэца.

МЕТТАН СИСТЕМА

Морфологи. Кьамелан оьздангалла

Коърта а, гІуллакхан а кьамелан дакьойн дешнаш кьасто, Хандешан йукьара грамматически маьІна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш кьасто.

Коъртачу кьамелан дакьойн дешнийн морфологически анализ йан.

Хандош

Хандош кьамелан дакьа санна билгалдаккха, шен маьІне а, грамматически билгалонашка а хьаьжжина; цуьнан синтаксически гІуллакх кьасто.

Хандешан спряженеш билгалйаха, хандешнаш спряженешца хийца хаа.

Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш довза.

Билгала, бехкаман, лааран, тІедожоран саттамашкахь долу хандешнаш каро а, билгалдаха а, кьамелехь царах нийса пайдаэца а; тІедожоран саттамехь хандашца долу аларш интонација нийса кечдан.

Хандешан латтабийн а, хаттаран а кепаш кьасто хаа; оьрсийн маттаца дуьстича, нохчийн маттахь хандешан башхаллех кхета.

Хандешнашца дацаран дакьалгаш (*ца, ма*) нийсайаздаран бакьонах пайдаэца.

Хандешнашна морфологически кьастам бан.

Причасти

Хандешан кепан санна причастин башхалонаш билгалйаха.

Причастехъ хандешан а, билгалдешан а билгалонаш къасто.

Причастеш легайан. Карарчу а, йаханчу а, йогӀучу а хенан причастийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйаран а, причастешца **ца** нийсайаздаран а бакъонех пайдаэца.

Лааме а, лаамаза а причастеш къасто а, къамелехъ царах пайдаэца хаа а.

Причастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехъ пайдаэца.

Причасти дозуш долу дош а долуш, дешнийн цхьаьнакхетарш хӀитто. Причастин карчамаш кхолла.

Причастин карчамца йолчу предложенешкахъ нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Причастин карчамашца йолу предложенеш нийсайазйаран карадерзарш кхачаме дало. Предложенехъ причастин гӀуллакх къасто.

Дешнийн цхьаьнакхетаршкахъ (*прич.* + *цӀерд.*) бартбаран уьйр нийса къасто.

Деепричасти

Хандешан кепан санна деепричастин башхалонаш билгалйаха. Деепричастехъ хандешан а, куцдешан а билгалонаш къасто. Карарчу а, йаханчу а, йогӀучу а хенан деепричастеш кхолла.

Къамелехъ йогӀучохъ деепричастех пайдаэца.

Деепричастийн морфологически анализ йан, оцу хаарех къамелехъ пайдаэца.

Деепричастин карчам кхолла. Предложенехъ деепричастин гӀуллакх къасто. Деепричастин карчамехъ коьрта дош, деепричастих дозуш долу дешнаш схьакъасто, ткъа иштта деепричастин карчам шех бозуш долу хандош схьалаха; деепричастех къамелехъ пайдаэца.

Деепричастешца а, деепричастин карчамашца а предложенеш нийса хӀитто.

Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Деепричастешца **ца** дакъалг нийсайаздаран бакъонах пайдаэца.

Масдар

Масдар хандешан кеп санна билгалдаккха, шен маьӀне а, грамматически билгалонашка хьаьжжина; цуьнан синтаксически гӀуллакх къасто.

Предложенешкахъ масдарех нийса пайдаэца хаа. Масдаран дожарийн кепаш нийсайазйар кхачаме йало.

Къамелан тайп-тайпанчу кепашка а, стилашка а хьаьжжина, дозучу къамелехъ масдаран карчамех пайдаэца.

Масдаран карчамца йолчу предложенехъ нийса сацаран хьаьркаш хӀитто.

Масдарца **ца** нийсайаздаран бакъонах пайдаэца.

Куцдош

Къамелехъ куцдешнаш довза. Куцдешнийн йукъара грамматически маьӀна къасто; маьӀне хьаьжжина, куцдешнийн тайпанаш къасто; куцдешнаш кхолладаларан, церан синтаксически билгалонийн, къамелехъ цо дечу гӀуллакхан башхаллаш билгалйаха.

Куцдешнийн даржаш кхолладаларан, куцдешнаш аларан норманаш ларйан.

Куцдешнашна морфологически къастам бан.

Куцдешнаш цхьаьна а, къаьстина а, дефисца а йаздаран бакъонех пайдаэца.

Гуллакхан кѣмелан дакъош

Гуллакхан кѣмелан дакъойн йукъара билгалонаш йийца; коьрта кѣмелан дакъойх уьш кѣаьсташ хиларх кхето.

ДештIаьхье

Кѣмелехь дештIаьхьенех пайдаэца, тайп-тайпанчу дожаршкахь долчу цIердешнашца а, цIерметдешнашца а цхьаьнайогIуш.

МаьIне хьаьжжина, дештIаьхьенийн тайпанаш билгалдаха.

ДештIаьхьенаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Хуттург

Гуллакхан кѣмелан декъан санна хуттурган башхалонаш билгалйаха; маьIне, хIоттаме хьаьжжина, хуттургийн тайпанаш билгалдаха; предложенин цхьанатайпана меженаш а, чолхечу предложенийн дакъош а вовшахтосу гIирсаш санна текстехь цо ден гуллакх довзийта.

Кѣмелехь хуттургех пайдаэца, церан маьIне а, стилистикин башхаллашка а хьаьжжина; хуттургаш нийсайазйаран, хуттургашца йолчу чолхечу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан, **а, йа** хуттургашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш ларйан.

Хуттургех-синонимех пайдаэца.

Хуттургийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехь пайдаэца.

Дакъалг

Гуллакхан кѣмелан декъан санна дакъалган башхалонаш билгалйаха; маьIне хьаьжжина, дакъалгийн тайпанаш билгалдаха; дешан а, текстан а шатайпа маьIна довзийтарехь, хандешан кепаш кхоллайаларехь цо ден гуллакх довзийта; дакъалгашца йолчу предложенийн интонацин башхаллех кхета.

Кѣмелехь хуттургех пайдаэца, церан маьIне а, стилистикин билгалоне а хьаьжжина; дакъалгаш нийсайазйаран норманаш ларйан.

Дакъалгийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехь пайдаэца.

Айдардош

Дешнийн шатайпанчу тобанан санна айдардешан башхалонаш билгалйаха; маьIне хьаьжжина, айдардешнийн тайпанаш билгалдаха; кѣмелехь айдардешан гуллакх довзийта. Азтардаран дешнийн башхаллаш а, кѣмелехь, исбаьхьаллин литературехь царах пайдаэцар а билгалдаккха.

Айдардешнийн морфологически анализ йан, оцу хаарех кѣмелехь пайдаэца.

Айдардешнашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш хIитторан норманаш ларйан.

8 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Кавказан кѣаьмнийн меттанех цхьаннах санна нохчийн маттах кхетам хила.

Мотт а, кѣмел а

Дахарехь биначу тидамийн, шен битамийн, Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме йолу, публицистичин литература йешаран буха тIехь барамехь 8 предложенелкIезиг доцу барта монологически аларш хIитто (монолог-суртхIоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар); Илманан хаамах лаьцна кѣмел дан.

Лингвистически теманашна а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу теманашна а барамехь 6 репликел кIезиг йоцчу диалогехь дакъалаца.

Кѣмелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн

Илманан-дешаран, исбаъхъаллин, публицистичин тексташка ладогІаран тайп-тайпана кепаш (харжаман, довзийтаран, дуъхенгара) карайерзо.

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хъажаран, довзийтаран, Іаморан, лехаман.

Барамехъ 120 дашал кІезиг йоцу йешна йа ладогІна текст барта схъайийца.

Барамехъ 230 дашал кІезиг йоцчу къамелан тайп-тайпанчу функционални-маъІнин тайпанийн йешначу а, ладогІначу а Іилманан-дешаран, исбаъхъаллин, публицистичин текстийн чулацамах кхета: къамелан тайп-тайпанчу функционални-маъІнин тайпанийн йешначу а, ладогІначу а Іилманан-дешаран, исбаъхъаллин, публицистичин текстийн чулацам ма-барра, бацбина, хоржуш барта а, йозанан а кепехъ схъабийца; (ма-дарра схъадийцарехъ йуъхъанцарчу текстан барам 210 дашал кІезиг хила ца беза; дацдина а, харжаман а схъадийцарехъ – 230 дашал кІезиг хила ца беза).

Іалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хъаъжжина алар кхоллархъама, меттан гІирсаш къасто.

Йозанехъ а, барта къамелехъ а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахъ 110 – 120 дешан барам болу текст тІера схъайазйеш а; 25 – 30 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хъалха Іамийна нийсайазйаран бакъонаш ларйеш хІоттийнчу 110 – 120 дешан барам болчу йозучу текстан буха тІехъ диктант йазйеш а; йозанехъ къамелан оздангаллин бакъонаш ларйан; къамелехъ бІаьцах а, уьшарех а пайдаэцаран башхаллех кхета; къамелан оздангаллин барам къоман башхаллашца боьзна хиларх кхето; барта къамелехъ а, йозанехъ а нохчийн къамелан оздангаллин бакъонаш ларйан.

Текст

Текстан анализ йан, цуьнан коьртачу билгалонашца йогІуш: темица, коьртачу ойланца, предложенийн грамматически уьйраца, маъІнин цхъааллица, гІеххъа йуьзна хиларца; текстехъ предложенеш вовшахтосу некъаш а, гІирсаш а гайта; текстан анализ йан, къамелан функционални-маъІнин тайпанан текст хиларе хъаъжжина; текстехъ меттан суртхІотторан гІирсаш талла.

Къамелан тайп-тайпанчу функционални-маъІнин тайпанийн тексташ йовза; меттан а, жанрийн а тайп-тайпанчу функционални тайпанийн тексташ талла; меттан тайп-тайпана анализ кхочушйарехъ а, къамелехъ а оцу хаарех пайдаэца.

Дахарехъ, книгаш йешарехъ зеделлачунна, исбаъхъаллин кхоллараллина тІе а тевжаш, къамелан тайп-тайпана функционални-маъІнин тайпанийн тексташ кхолла (цу йукъахъ барамехъ 7 йа цул сов предложенел кІезиг йоцу сочиненеш-миниатюраш; сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йогІуш, барамехъ 160 дашал кІезиг йоцу классехъ йазйеш йолу сочиненеш).

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: тезисаш, конспект кхолла; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахъ лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схъахаржа, дешаран гІуллакхехъ цунах пайдаэца.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехъ схъагайта.

ЛадогІначу йа йешначу Іилманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехъ схъагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехъ схъагайта.

Тексташ тайан: шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ церан чулацам а, кеп а кхачае йалоран Іалашонца; йуъхъанцара а, тайина а тексташ дуьхь-дуьхъал хІитто.

Меттан функционални тайпанаш

Гуллакхан стилан а (дӀахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика), Илманан стилан а, Илманан стилан коьртачу жанрийн а (реферат, Илманан тема доклад) башхаллаш билгалйаха, текстехь тайп-тайпанчу функционални тайпанийн цхьаьнадар а, текстехь предложенеш вовшахтосу гӀирсаш а гучубаха.

Гуллакхан стилан (дӀахьедар, кхеторан кехат, автобиографи, характеристика), публицистичин жанрийн тексташ кхолла; Гуллакхан кехаташ кечдан.

Иалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжана алар кхоллархьама, меттан гӀирсаш къасто.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Къамелан оздангалла. Пунктуац

Синтаксисах лингвистичин декъах санна кхетам хилар.

Дешнийн цхьаьнакхетарш а, предложенеш а синтаксисан дакъош санна довза.

Сацаран хьаьркийн функцеш къасто.

Дешнийн цхьаьнакхетар

Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетарш довза: цӀеран, хандешан; дешнийн цхьаьнакхетарехь карарчу уьйран тайпа билгалдаккха: бартбар, урхалла, тӀетовжар.

Дешнийн цхьаьнакхетарш хӀитторан норманех пайдаэца. Урхаллехь а, бартбарехь а дозуш долчу дешан кепаш нийса пайдаэца.

Дешнийн цхьаьнакхетарийн синтаксически анализ йан.

Предложени

Предложенин а, барта, йозанан къамелехь предложени кечйаран гӀирсан а коьртачу билгалонийн башхалонаш билгалйаха; сацаран хьаьркийн функцеш къасто.

Аларан Иалашоне, эмоцин билгалоне хьаьжжина, предложенеш йовза, церан интонацин а, маӀнин а башхаллаш, тӀедожоран предложенешкахь хьадар гайтаран меттан кепаш билгалйаха; публицистичин стилан тексташкахь риторически айдарх, схьадийцаран хаттаран-жопийн кепех пайдаэца.

Грамматически лардийн масалле хьаьжжана, предложенеш йовза; подлежащин хиларан кепаш, сказуемин тайпанаш а (хандешан цхьалхе, хандешан хӀоттаман, цӀеран хӀоттаман), сказуемин хиларан кепаш а.

Подлежащиний, сказуеминий йукъахь тире йилларан норманех пайдаэца.

Коьрта а, коьртаза а меженаш хиларе хьаьжжина, предложенеш йовза, йуьззина, йуьззина йоцу предложенеш йовза (диалоган къамелехь йуьззина йоцчу предложенех пайдаэцаран, барта къамелехь йуьззина йоцчу предложенин интонаци ларйаран башхаллех кхета).

Предложенин коьртачу меженийн тайпанаш къасто (берта а, бертаза а къастамаш, йуххедиллар къастаман шатайпа кеп санна; нийса а, лач а кхачамаш, латтакийн тайпанаш).

ЦхьанахӀоттаман предложенеш, церан грамматически билгалонаш, коьрта меженаш билгалйахаран морфологически гӀирсаш бовза; цхьанахӀоттаман предложенийн тайпанаш къасто (цӀеран предложени, билгала-йуьхьан предложени, билгалза-йуьхьан предложени, йукъара-йуьхьан предложени, йуьхьза предложени); цхьанахӀоттаман предложенийн а, шинахӀоттаман йуьззина йоцчу предложенийн а грамматически башхаллаш билгалйаха; цхьанахӀоттаман а, шинахӀоттаман а предложенийн синтаксически тера догӀург гучудаккха; къамелехь цхьанахӀоттаман предложенех пайдаэцаран башхаллех кхета; *хӀаь*, *хӀан-хӀа* дешнашца йолчу предложенийн грамматически а, пунктуационни а,

интонацин а башхаллаш билгалйаха.

Предложенйин цхъанатайпанчу меженийн а, уыш вовшахтосучу гIирсийн а (хуттургаш йолу а, хуттургаш йоцу а уыйр) билгалонийн башхалонаш билгалйаха; цхъанатайпана а, цхъанатайпана боцу а къастамаш бовза; цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш схъакаро; тайп-тайпанчу кепара йолу цхъанатайпана меженаш цхъаьнайалорах къамелехъ пайдаэцаран башхаллех кхета.

Цхъанатайпанчу меженашца йукъара дош долчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш а, йух-йуха йалочу **а**, **йа** хуттургашца йозучу цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш а хIитторан норманехпайдаэца.

Чолхейовлаза цхъалхе предложенеш йовза, цу йукъахъ цхъанатайпана боцчу къастамашца йолу предложенеш а; цхъанатайпанчу меженашца чолхейевлла цхъалхе предложенеш, цхъанатайпанчу меженашца йукъара дош долу предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца а, тIедерзарца а, йукъадало дешнашца а, йукъахIитто конструкцешца а, айдардешнашца а чолхейевлла предложенеш а чулоцуш.

Предложенйин шакъаьстинчу меженийн тайпанаш къасто, бертачу а, бертазчу а къастамийн (цу йукъахъ йуххедиллар а), латтамийн, латтаман дурсийн шакъастаран норманех пайдаэца. Дустаран карчамца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хIитторан норманех а; бертачу а, бертазчу а къастамийн (цу йукъахъ йуххедиллар а), латтамийн, латтаман дурсийн шакъастаран норманех а; йукъайалочу а, йукъахIитточу а конструкцешца, тIедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хIитторан норманех а пайдаэца.

Диалоган а, монологан а къамелехъ, кехат йаздарехъ, дIакхайкхорехъ, и. д. кх. тIедерзарх пайдаэца.

Йукъайало а, йукъахIитто а конструкцеш къасто; йукъайалочу а, йукъахIитточу а конструкцешца, тIедерзаршца, айдардешнашца йолчу предложенеш къамелехъ пайдаэцаран башхаллех кхета, цара дечу гIуллакхах кхета; предложенйин меженех тера догIуш долу йукъадало дешнаш, дешнийн цхъаьнакхетарш гучудаха.

Йукъадало дешнашца, предложенешца йукъахIитточу конструкцешца а, тIедерзаршца а (даьржинчу а, даржазчу а), айдардешнашца а йолу предложенеш хIитторан норманех пайдаэца.

Тешна хилар, тайп-тайпана синхаамаш, мах хадор, тидам тIебахийтар, и.д.кх. гайтархъама, къамелехъ йукъадалочу дешнех пайдаэца.

Йукъадалочу дешнашца, йукъахIитточу конструкцешца йолчу предложенешкахъ интонаци а, пунктуаци а ларйан.

Предложенешна синтаксически а, пунктуационни а анализ йан.

Ма-дарра а, лач а къамел

Ма-дарра а, лач а къамел довза; ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенйин цхъаьнадогIург гучудаккха.

Диалог, цитаташ, ма-дарра къамелаца йолу предложенеш а нийса кечйан.

Цитаташ йало а, алар йукъа цитаташ йалоран тайп-тайпанчу кепех пайдаэца а хаа.

Ма-дарра а, лач а къамелаца предложенеш хIитторан, цитаташ йалоран бакъонех пайдаэца.

Ма-дарра а, лач а къамелаца йолчу предложенешкахъ, цитаташ йалорехъ сацаран хъаьркаш хIитторан бакъонех пайдаэца.

9 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара кхетам

Адаман, республикин, йукъараллин дахарехъ а нохчийн матто кхочушдечу гIуллакхах кхеташ хила; нохчийн меттан чохъарчу а,

арахьарчу а функцех кхета а, царах лаьцна дийца хаа а.

Мотт а, кьамел а

Тидамийн, шен битамийн, Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тIехь барамехь 80 дашал кIезиг доцу барта монологически аларш хIитто:

монолог-хаам, монолог-суртхIоттор, монолог-ойлайар, монолог-дийцар; Илманан хаамах лаьцна кьамел дан.

Дахаран, Илманан-дешаран (цу йукъахь лингвистически а), теманашна диалогически а, полилогически а кьамел дарехь (гIуллакх дан дагадаийтар, вовшех дагавалар, хаамах жоп дехар, хаам бар) дакъалаца (барам 6 репликел кIезиг хила ца беза).

Кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин тексташка ладогIаран тайп-тайпана кепаш карайерзо (харжаман, довзийтаран, дуьхенгара).

Йешаран тайп-тайпана кепаш карайерзо: хьажаран, Iаморан, довзийтаран, лехаман.

Барамехь 130 дашал кIезиг йоцу йешна йа ладоьгIна текст барта схьайийца.

Барамехь 280 дашал кIезиг йоцчу кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн ладоьгIначу а, йешначу а Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин текстийн чулацамах кхета: кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьIнин тайпанийн ладоьгIначу а, йешначу а Илманан-дешаран, исбаьхьаллин, публицистичин текстийн чулацам ма-барра, бацбина, хоржуш барта а, йозанан а кепехь схьабийца; (ма-дарра схьадийцарехь йуьхьанцарчу текстан барам 250 дашал кIезиг хила ца беза; дацдина а, харжаман а схьадийцарехь – 270 дашал кIезиг хила ца беза).

Iалашоне а, теме а, коммуникативни дагалацаме а хьаьжжина алар кхоллархьама, меттан гIирсаш кьасто.

Йозанехь а, барта кьамелехь а вайзаманан нохчийн литературин меттан норманаш ларйан, цу йукъахь 120 – 130 дешан барам болу текст тIера схьайазйеш а; 30 – 35 дешан барам болу дешнийн диктант йазйеш а; хьалха Iамийна нийсайазйаран бакьонаш ларйеш хIоттийнчу 120 – 130 дешан барам болчу йозучу текстан буха тIехь диктант йазйеш а.

Текст

Текстан анализ йан: текстан коьрта тема а, ойла а кьасто а, царах кхето а; текстан коьрта тема йа ойла гойтуш йолу цIе харжа.

Текстан кьамелан функционални-маьIнин тайпа кьасто.

Текстехь тайпаналлин дакъош схьакаро – суртхIоттор, дийцар, ойлайар-гIечIагIдар, мах хадоран аларш.

Текстан чулацам билгалбаккха, цуьнан цIаре, коьрта маьIна чулоцучу дешнашка, дIадолоре йа дерзоре хьаьжжина.

Тайп-тайпанчу жанрашкахь йолчу текстийн кьастаман билгалонаш гучуйаха.

Текстан буха тIехь алар кхолла: йешначуьнца йа ладоьгIначуьнца шен йолу йукьаметтиг барта а, йозанан а кепехь схьагайта.

Дахарехь, книгаш йешарехь зеделлачунна, исбаьхьаллин произведенешна тIе а тевжаш, тексташ кхолла (цу йукъахь барамехь 8 йа цул сов предложенех лаьтташ йолу а, йа барамехь 6 – 7 чолхе дIахIоттам болчу предложенел кIезиг йоцу а сочиненеш-миниатюраш, нагахь оцу бараме тема схьа- йелла а, коьрта ойла схьагайта а таро хилийтахь); сочиненин стилаца а, жанраца а, темин башхаллица а йогIуш, барамехь 220 дашал кIезиг йоцу классехь йазйеш йолу сочиненеш.

Текстан хаамаш хийцаран хаарш карадерзо: текстехь коьрта а, коьртаза а хаамаш билгалбаха; тайп-тайпанчу хьостанашкара, цу йукъахь

лингвистически дошамашкара а, справочни литературера а, хаам схьахаржа, дешаран гІуллакхехь цунах пайдаэца.

Йеллачу темехула болу хаам презентацин кепехь схьагайта.

ЛадоьгІначу йа йешначу Илманан-дешаран текстан чулацам таблицин, схемин кепехь схьагайта; таблицин, схемин чулацам текстан кепехь схьагайта.

Шен/кхечу дешархоша кхоьллина тексташ тайан, церан чулацам кхачаме балоран Іалашонца (бакъйолу материал таллар, текстан йуьхьанцара маьІнин анализ – маьІнин цхьаалла, дозуш хилар, хаам хилар).

Меттан функционални тайпанаш

Илманан стилаца богІуш болчу меттан гІирсийн, пайдаэцаран гуонан, гІуллакхийн, кьамел даран тайпаналлин хьелийн, кьамелан хьесапийн, исбаьхьаллин литературин меттан коьртачу башхаллийн, исбаьхьаллин произведенехь буьйцучу меттан а, тайп-тайпанчу функционални стилийн а элементаш цхьаьнайалоран башхалонаш билгалйаха.

Кьамелан тайп-тайпана функционални-маьІнин тайпанийн башхалонаш билгалйаха, цхьана текстехь церан цхьаьнадаран башхаллех кхета; кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьІнин тайпанех, меттан функционални тайпанех йолчу тексташкахь меттан суртхІотторан гІирсех пайдаэцаран башхаллех кхета.

Шен текст кхолларехь кьамелан тайп-тайпанчу функционални-маьІнин тайпанех, меттан функционални тайпанех йолу тексташ хІитторан норманех а, конспект, тезисаш хІитторан, реферат йазйаран норманех а пайдаэца.

Конспект, тезисаш хІитто, рецензи, реферат йазйан.

Коммуникативни лехамашца а, меттан нийса хиларца а цхьаьнадогІуш долу шен а, кхечеран а тайп-тайпана функционални хьажам болчу кьамелан аларийн мах хадо; кьамелан кхачамбацарш нисдан, текст тайан.

Исбаьхьаллин литературин меттан кьастаман башхаллаш меттан кхечу функционални тайпанашца йустарца гучуйаха. Йовза метафора, олицетворени, эпитет, гипербола, дустар, и.д.кх.

МЕТТАН СИСТЕМА

Синтаксис. Кьамелан оздангалла. Пунктуаци

Чолхе предложени

Чолхечу предложенин дакъошна йукъа синтаксически уьйр тосу коьрта гІирсаш гучубаха.

Тайп-тайпанчу уьйрашца йолу чолхе предложениш, хуттургаш йоцу а, хуттургаш йолу а (чолхе-цхьаьнакхетта, чолхе-караара) предложениш йовза.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенин, цуьнан хІоттаман, чолхечу предложенин дакъойн маьІнин, дІахІоттаман, интонацин цхьааллин башхалонаш билгалйаха.

Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенин дакъошна йукъара маьІнин йукъаметтигаш, дакъошна йукъахь тайп-тайпана маьІнин уьйраш йолчу чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенийн интонацин башхаллаш гучуйаха.

Кьамелехь чолхе-цхьаьнакхеттачу предложених пайдаэцаран башхаллех кхета.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени хІотторан коьртачу норманех кхета.

Чолхе-цхьаьнакхетта предложени а, цхьанатайпанчу меженашца йолу цхьалхе предложени а грамматически тера йогІуш хиларх кхета;

къамелехъ йогІуш йолчу конструктор пайдаэца.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хІитторан норманех пайдаэца.

Чолхе-карара предложени

Чолхе-карара предложени йовза, предложенин коьрта а, тІетуху а дакъош а, чолхе-караарчу предложенин дакъош вовшахтосу гІирсап а къасто.

Кара хуттургаш а, хуттургийн дешнаш а довза.

Коьртачу а, тІетухучу а дакъошна йукъарчу маьІнин башхаллашка, дІахІоттаме, уьйран синтаксически гІирсапка хъаьжжина, чолхе-караарчу предложенийн тайпанаш довза; церан хІоттаман башхаллаш гучуйаха.

Масех тІетухучуьнца йолу чолхе-карара предложенеш, тІетухучу декъаца (къастаман, кхачаман, латтабийн) йолу чолхе-карара предложенеш билгалйаха.

Чолхе-карара предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхъалхе предложенеш а грамматически тера йогІуш хиларх кхета; къамелехъ йогІуш йолчу конструктор пайдаэца.

Чолхе-караарчу предложенех цхъалхе предложенеш йан а, цхъалхечу предложенех чолхе предложенеш йан а, маьІна а ца хуьйцуш.

Чолхе-карара предложени хІотторан коьртачу норманех а, къамелехъ чолхе-караарчу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Чолхе-караарчу предложенешна синтаксически а, пунктуационни а анализ йан.

Чолхе-карара предложенеш хІитторан а, цу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хІитторан а норманех пайдаэца.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени

Хуттургаш йоцу чолхечу предложенин дакъошна йукъарчу маьІнин йукъаметтигийн а, уьш сацаран хъаьркашца, интонација къасторан а башхалонаш билгалйаха.

Хуттургаш йоцу чолхечу предложенийн тайпанаш къасто. Хуттургаш йоцу чолхечу предложенех къамелехъ нийса пайдаэца.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени хІотторан коьртачу грамматически норманех а, къамелехъ хуттургаш йоцу чолхечу предложенех пайдаэцаран башхаллех а кхета.

Хуттургаш йоцу чолхечу предложенешна синтаксически а, пунктуационни анализ йан.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш а, хуттургаш йолу чолхе предложенеш а грамматически тера йогІуш хилар гучудаккха, къамелехъ йогІуш йолчу конструктор пайдаэца; хуттургаш йоцу чолхечу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш хІитторан норманех пайдаэца.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ
5 КЛАСС

Терахийн рогала	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн меттан хъал а, исбаъхъалла а. Лингвистика маттах лабцна Іилма санна. Лингвистикин коърта дакъош	1	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Мотт а, къамел а. Монолог. Диалог. Полилог. Мотт гІуллакхдар санна	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуънан коърта билгалонаш а. Текстан композиционни дІахІоттам. Къамелан функциональни-мабІнин тайпанаш.	2	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан мабІнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		4	1	0	

Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Меттан функционални тайпанаш (йукъара кхетам)	1	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 6. МЕТТАН КЪЕПЕ					
6.1	Фонетика. Графика. Орфоэпи	6	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.2	Орфографи	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.3	Лексикологи	4	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.4	Фразеологи	2	0	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
6.5	Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а	6	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		21	1	1	
Дакъа 7. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна	1	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
7.2	Цердош	7	1	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		8	1	1	

Дакъа 8. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
8.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Дешнийн цхъаьнакхетар	3	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
8.2	Цхъалхе шинахІоттаман предложени	16	1	1	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		19	1	1	
Дакъа 9. КАРЛАДАККХАР					
9.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар.	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 10. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
10.1	Сочинени	1			
10.2	Изложени	2			
10.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

6 КЛАСС

Терахийн рогцалла	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн меттан коьрта функцеш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Къамелан тайпанаш. Монолог а, диалог а. Цѐран башхаллаш а	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Функциоалъни-маѣІнин тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	СуртхІотторан тайпанаш. Текстан маѣІнин анализ	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЪНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Текст а, къамелан стилаш а. Илманан стиль	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 6. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ					
6.1	Билгалдош.	10	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Терахъдош	13	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.3	Церметдош	11	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.4	Хандош	14	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	4	3	
Дакъа 7. КАРЛАДАККАХАР					
7.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

7 КЛАСС

Терахьийн рогдалла	Программин дакьойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн мотт кхуьуш болу хилам санна	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Монолог а, цуьнан тайпанаш а. Диалог а, цуьнан тайпанаш а	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текстан коърта билгалонаш (карладаккхар). Ойлайар къамелан функционални-маџинин тайпа санна.	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Текстан хаамаш хийцар. Текстан маџинин анализ	1	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	1	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Къамелан стилаш	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	1	0	
МЕТТАН КЪЕПЕ					
Дакъа 6. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА					
6.1	Морфологи меттан Илманан дакъа санна (жамІдар)	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Хандош	10	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.

6.3	Причасти хандешан кеп санна	8	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.4	Деепричасти хандешан кеп санна	6	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.5	Масдар	4	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.6	Куцдош	7	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.7	Гуллакхан кѣамелан дакъош	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.8	ДештІаьхъе	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.9	Хуттург	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

					www. urok95/ru.
6.10	Дакъалг	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.11	Айдардош	3	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	5	3	
Дакъа 7. КАРЛАДАККАХАР					
7.1	Гамийнарг карладаккхар, тIечIагIдар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

8 КЛАСС

Терахийн рогдала	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Іамийнарг карладаккхар	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн мотт Кавказан кхечу къаьмнийн меттанашна йукъахь	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Къамелан тайпанаш. Монолог а, диалог а. Цѐран тайпанаш	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		2	0	0	

Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуънан коърта билгалонаш а. Къамелан функционални-маџнин тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Текстан маџнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Гуллакхан стиль. Гуллакхан стилан жанраш. Илманан стиль. Илманан стилан жанраш	2	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	1	
МЕТТАН КЪЕПЕ					
Дакъа 6. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
6.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Пунктуац. Сацаран хъаъркийн функцеш	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6.2	Дешнийн цхъаьнакхетар а, цуънан билгалонаш а. Коъртачу дешан морфологически билгалонашка хъаьжжина, дешнийн цхъаьнакхетаран тайпанаш. Дешнийн цхъаьнакхетарехъ карарчу уйран кепаш	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.

6.3	Предложени а, цуънан коърта билгалонаш а. Предложенияйн тайпанаш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
6.4	ШинахЮоттаман предложени. Предложенияин коърта меженаш (грамматически лард)	6	0	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.5	Предложенияин коъртаза меженаш	9	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6.6	ЦхънахЮоттаман предложенеш. ЦхънахЮоттаман предложенийн тайпанаш	7	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.7	Чолхейаблла цхъалхе предложени. Цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш	5	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.8	Тедерзаршца, йукъайалочу а, йукъахИитточу а конструкцешца йолу предложенеш. Тедерзар. Йукъайало конструкцеш. ЙукъахИитто конструкцеш	6	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.9	Шакъаьстинчу меженашца йолу предложнеш. Шакъаьстинчу меженийн тайпанаш	5	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
6.10	Ма-дарра а, лач а къамел. Цитировани	4	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.11	Грамматически талларш	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-

					tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		48	4	2	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	Тамийнарг карладаккхар, тӀечӀагӀдар.	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 8. ЖАМӀ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	1			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		8			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

9 КЛАСС

Терахийн рогдалла	Программин дахьойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. КАРЛАДАККХАР					
1.1	Тамийнарг карладаккхар	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 2. МАТТАХ ЛАЫЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ					
2.1.	Нохчийн Республйкехь нохчийн матто кхочушден гѐуллакх. Нохчийн мотт вайн заманан дуьненахь. Вайн заманан нохчийн литературин меттан норманаш	3	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	1	0	
Дакъа 3. МОТТ А, КЪАМЕЛ А					
3.1.	Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а къамел, полилог (карладаккхар). Къамелан гѐуллакхан кепаш: дийцар, йоза, ладоглар, йешар.	5	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95.ru.
Дерриг:		5	0	0	
Дакъа 4. ТЕКСТ					
4.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а (жамлар).	2	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-

	Къамелан функционални-маџинин тайпанаш (жамІдар). Текстан маџинин анализ (жамІдар). Текстан хаамаш хийцар.				tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
4.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маџинин анализ. Текстан хаамаш хийцар	2	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		5	1	0	
Дакъа 5. МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ					
5.1	Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш. Исбаџхъаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къаџсташ хилар а. Илманан стиль.	3	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 6. МЕТТАН КЪЕПЕ. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЪЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ					
6.1	Чолхе предложени	1	0	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.2	Чолхе-цхъаџнахетта предложени	4	0	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/ www. urok95/ru.
6.3	Чолхе-карапа предложени	18	1	2	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
6.4	Хуттургаш йоцу чолхе предложени	10	1	1	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
Дерриг:		33	2	4	
Дакъа 7. КАРЛАДАККХАР					
7.1	Іамийнарг карладаккхар, тІечІагІдар.	5	1	0	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/www.urok95.ru
Дерриг:		5	1	0	
Дакъа 8. ЖАМІ ДАРАН ТАЛЛАР					
8.1	Сочинени	2			
8.2	Изложени	2			
8.3	Талламан белхаш	5			
Дерриг:		9			
Программин сахътийн барам		66			

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ
5 класс

Терахийн рогдалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллраллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн меттан хьал а, исбаьхьалла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Іамийнарг карладаккхар. Дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
3	Къамелан дакъош. ЦІердош. ЦІердешан дожарш	1	0	0		www. urok95.ru.
МОТТ А, КЪАМЕЛ А. (2 с.)						
4	Мотт а, къамел а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Монолог. Диалог. Полилог	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
ТЕКСТ (4 с.)						
6	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дІахІоттам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
7	Къамелан функциональни- маьІнин тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru.
8	Текстан маьІнин анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95.ru.
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (1 с.)						
10	Меттан функциональни тайпанаш (йукъара кхетам)	1	0	0		www. urok95.ru.

СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (3 с. + 1 с.)						
11	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/
12	Дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а синтаксисан дакьош	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
13	Коьртачу дешан морфологически билгалонашка хьаьжжина, дешнийн цхьаьнакхетаран коьрта тайпанаш (цIеран а, хандешан а)	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
14	Талламан болх (1-ра четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
ЦХЪАЛХЕ ШИНАХIОТТАМАН ПРЕДЛОЖЕНИ (16 с. + 1 с.)						
15	Предложени а, цуьнан билгалонаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
16	Предложенийн тайпанаш а, маьIнин, интонацин башхаллаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Предложенин чаккхенехь сацаран хьаьркаш. Интонаци	1	0	0		https://desharkho.ru/
18	Подлежащи	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
19	Сказуеми	1	0	0		https://desharkho.ru/
20	Предложенин коьртаза меженаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
21	Кхачам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
22	Къастам	1	0	0		https://desharkho.ru/ www. urok95/ru.
23	Латтам	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Грамматически лардийн масалле хьаьжжана, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
25	Йаьржина а, йаржаза а предложенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
26	Предложенин цхьанатайпана меженаш,	1	0	0		www. urok95/ru.

	къамелехъ цара деш долу гГуллакх					
27	Предложенин цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
28	Тедерзар. Тедерзарехъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	Ма-дарра къамелаца йолу предложенеш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
30	Талламан болх (2-гIа четверть)	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
31	Ма-дарра къамелехъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
ФОНЕТИКА. ГРАФИКА. ОРФОЭПИ (6 с. + 1 с.)						
32	Фонетика а, графика а лингвистикин дакъош санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
33	Нохчийн меттан мукъачу, мукъазчу аьзнийн система	1	0	0		www.urok95/ru
34	Мукъа а (деха, доца), мукъаза (къора, зевне) аьзнаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
35	Фонетически транскрипцин элементаш. Дош фонетически къастор	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://desharkho.ru/
36	Аьзнаш, элпаш цхъаьнадар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
37	Орфоэпи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
38	Изложени (ма-йарра)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ОРФОГРАФИ (3 с.)						
39	Орфографи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
40	Й элпан нийсайаздар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
41	Къасторан ь, ь хъаьркийн нийсайаздар	1	0	0		www.urok95/ru https://desharkho.ru/

ЛЕКСИКОЛОГИ (4 с.)						
42	Лексикологи лингвистикин дакъа санна	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95.ru
43	Дешан нийса а, тIедеана а маъIнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95.ru
44	Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
45	ЦIена нохчийн а, тIеэцна а дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ФРАЗЕОЛОГИ (2 с.)						
46	Фразеологизмаш, церан маъIна, царах пайдаэцар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Лексикологич Iамийнарг карладаккхар	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
ДЕШАН ХIОТТАМ А, ДОШКХОЛЛАДАЛАР А (7 с. + 1 с.)						
48	Морфема меттан уггар жима маъIне дакъа	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/
49	Дешан лард а, чаккхе а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://www.urok95.ru
50	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru
51	Морфемийн тайпанаш: орам	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
52	Морфемийн тайпанаш: дешхьалхе	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://www.urok95.ru
53	Морфемийн тайпанаш: суффикс	1	0	0		https://desharkho.ru/www.urok95.ru
54	Цхьанаораман (гергара) дешнаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/https://desharkho.ru/
55	Нохчийн маттахь дешнаш кхолладаларан коьрта кепаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ (10 с. + 1 с.)						
56	Морфологи лингвистикин дакъа. Цердош къамелан дакъа санна	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/

57	Долахъ а, йукъара а цѣрдешнаш, цѣран нийсайаздар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
58	Цѣрдешнийн терахъ. Цхьаллин йа дукхаллин терахъан бен кеп йоцу цѣрдешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
59	Цѣрдешнийн грамматически классаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
60	Цѣрдешнийн дожарш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/www.urok95/ru
61	Цѣрдешнийн легарш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
62	Цѣрдешнашца ца нийсайаздар. Цѣрдешнаш морфологически къастор	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
63	Цѣрдешнийн суффиксаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
64	Шѣран талламан болх	1	1	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru
65	Цѣрдешнаш кхолладаларан некъаш	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
66	Цѣрдашах 1амийнарг тѣчІагІдар	1	0	0		www.urok95.ru.https://desharkho.ru/
Карладаккхар (2 с.)						
67	Предложенин коърта, коъртаза меженаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
68	Монолог. Диалог	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/https://desharkho.ru/www.urok95/ru
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	1		

6 класс

Терахийн рогдалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллраллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн меттан коьрта функцеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
2	Омонимаш, синонимаш, антонимаш	1	0	0		www. urok95.ru.
3	Къамелан дакъош	1	0	0		www. urok95.ru.
МОТТ А, КЪАМЕЛ А. (2 с.)						
4	Къамелан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5	Монолог а, диалог а, церан башхаллаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ТЕКСТ (4 с.)						
6	Текст а, цуьнан башхаллаш а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
7	Текстан коьрта чулацам, маьӀнин коьрта дешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Текстан маьӀнин анализ	1	0	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
9	СуртхӀотторан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
10	Текстан коьрта билгалонаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11	Текст а, къамелан стилаш а	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОБЪЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ						
БИЛГАЛДОШ (10 с.+ 1 с.).						
12	Билгалдош, цуьнан маьӀна	1	0	0		www. urok95.ru.

13	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
14	Билгалдешнийн тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru.
15	Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
16	Билгалдешнийн терахъашца хийцадалар	1	0	0		www. urok95.ru.
17	Мухаллин билгалдешнийн даржаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Билгалдешнийн легарш	1	0	0		www. urok95.ru.
19	Билгалдешнийн кхолладалар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
20	Тееэцна билгалдешнаш нийсайаздар	1	0	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
21	Билгалдош грамматически къастор	1	0	0		www. urok95.ru.
22	Билгалдош грамматически къастор. ТечIагIдар	1	0	0		www. urok95.ru.
ТЕРАХЪДОШ (13 с. + 2 с.)						
23	Терахъдош	1	0	0		www. urok95.ru.
24	Масаллин терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
25	РогIаллин терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
26	Декъаран терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
27	Гулдаран терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
28	Билгалза-масаллин терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
29	Талламан болх (2-гIа четвeртъ)	1	1	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
30	Эцаран терахъдешнаш	1	0	0		www. urok95.ru.
31	Дакъойн терахъдешанаш	1	0	0		www. urok95.ru.
32	Терахъдешнийн хIоттам	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
33	Терахъдешнийн легадалар	1	0	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
34	Терахъдешнийн легадалар	1	0	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
35	Терахъдешнийн легаран кепаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
36	Терахъдешнийн нийсайаздар	1	0	0		www. urok95.ru.
37	Сочинени-суртхIоттор	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-

						tezaurus/
ЦІЕРМЕТДОШ (12 с.+ 1 с.)						
38	Ціерметдош.	1	0	0		www. urok95/ru.
39	Ціерметдешнийн тайпанаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
40	Йаххыйн ціерметдешнаш а, цера легар а	1	0	0		www. urok95/ru.
41	Дерзоран ціерметдешнаш а, цера легар а	1	0	0		www. urok95/ru.
42	Гайтаран ціерметдешнаш	1	0	0		www. urok95/ru.
43	Гайтаран ціерметдешнаш тіечІагІдар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
44	Къастаман ціерметдешнаш	1	0	0		https://desharkho.ru
45	Къастамза ціерметдешнаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
46	Дацаран ціерметдешанаш	1	0	0		www. urok95/ru.
47	Хаттаран-йукъаметтигалин ціерметдешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
48	Ціерметдош къастор	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49	Талламан болх (3-гІа четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
50	Ціерметдешнийн легар карладаккхар	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ХАНДОШ (14 с.+ 2 с.)						
51	Хандош	1	0	0		https://desharkho.ru
52	Хандешан билгалза кеп	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
53	Хандешан хенаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
54	Хандашах Іамийнарг тіечІагІдар	1	0	0		https://desharkho.ru
55	Хандешан карара хан	1	0	0		www. urok95/ru.
56	Хандешан йахана хан	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
57	Изложени (ма-йарра)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
58	йаханчу хенан хандешнийн чаккхенаш нийсайазйар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/

59	Хандешан йогIу хан	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
60	Хандешан йогIу хан	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Хандешнийн классашца хийцадалар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
62	Хандешнийн терахьашца хийцадалар	1	0	0		www. urok95.ru.
63	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
64	Хандешан цхьаллин, дукхазаллин кепаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
65	Хандешнийн терахь а, кеп а вовшахкъастор	1	0	0		www. urok95.ru.
66	Хандош къастор	1	0	0		https://desharkho.ru/
IAМИЙНАРГ КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
67	Билгалдешан грамматически билгалонаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Терахьдешнийн легадалар. Церметдешнийн тайпанаш	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	4	2		

7 класс

Терахьийн рогIалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни ресурс	дешаран
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш			
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)							
1	Къоман меттан, культурин, историн уьйр	1	0	0		www. desharkho.ru	
КАРЛАДАККХАР (2 с.)							
2	Іамийнарг карладаккхар. Билгалдош. ЦІерметдош	1	0	0		www. desharkho.ru	

3	Хандош. Хандешан хенаш	1	0	0		www. desharkho.ru
МОТТ А, КЪАМЕЛ А (2 с.)						
4	Монолог-суртхЮоттор, монолог-ойлайар, монолог- дийцар	1	0	0		www. urok95.ru. http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
5	Диалог – текстан кеп. Диалоган тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ТЕКСТ (3 с.)						
6	Текст къамелан произведени санна. Текстан коърта билгалонаш (жамІ дар)	1	0	0		www. urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
7	Текстан дІахЮоттам. Абзац.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
8	Текстехъ меттан суртхЮотторан гІирсаш	1	0	0		www. urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
9	Текстан маІнин анализ	1	0	0		www. urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
10	Меттан функционални тайпанех лаьцна кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11	Литературин меттан стилаш Публицистикин стиль	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
ХАНДОШ (11 с. + 2 с.)						
12	Хандешан саттамаш. Билгала саттам	1	0	0		www. urok95.ru.
13	Бехкаман саттам	1	0	0		www. urok95.ru.
14	Талламан болх (1-ра четвърть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
15	Лааран саттам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	ТІедожоран саттам	1	0	0		www. urok95.ru. www. desharkho.ru
17	Хандешан спряженеш. Хьалхара спряжени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru
18	ШолгІа спряжени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Хандешнийн кхолладалар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш	1	0	0		www. desharkho.ru

21	Хандешнашца дацаран дакъалгаш (ца, ма) нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95.ru.
22	Хандешнийн чаккхенгахъ н йаздар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
23	Хандош морфологически къастор	1	0	0		www. desharkho.ru
24	Изложени (ма-йарра/йацйна)	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
ПРИЧАСТИ (8 с. + 1 с.)						
25	Причасти хандешан кеп санна	1	0	0		www. urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
26	Причастин хенаш	1	0	0		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
27	Лааме а, лаамаза а причастеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru
28	Причастин карчам	1	0	0		www. urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
29	Талламан болх (2-гІа четверть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
30	Причастин карчамца йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
31	Причастийн легайалар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	Причастийн нийсайазйар	1	0	0		www. desharkho.ru
33	Причастешца ца цхъаьна а, къаьстина а йаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
КУЦДОШ (7 с. + 1 с.)						
34	Куцдашах кхетам. Куцдешнийн йукъара грамматически маьІна	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
35	Куцдешнийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
36	Куцдешан синтаксически гІуллакх	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
37	Куцдешнийн дустаран даржаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
38	Куцдешнийн кхолладалар	1	0	0		www. urok95.ru.

39	Куцдешнийн нийсайаздар: цхъаьна, къаьстина, дефисца йаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
40	Сочинени-суртхIoTтор	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
41	Куцдош морфологически къастор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
ДЕЕПРИЧАСТИ (6 с.)						
42	Деепричасти хандешан кеп санна	1	0	0		www. urok95/ru. www. desharkho.ru
43	Деепричастин хенаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
44	Деепричастин карчам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
45	Деепричастица а, деепричастин карчамца а йолчу предложенешкахъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		www. urok95/ru. http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
46	Деепричастешца дацаран дакъалг ца нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru
47	Предложенехъ деепричастин синтаксически гIуллакх	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ www. urok95/ru.
МАСДАР (4 с. + 1 с.)						
48	Масдар. Масдаран грамматически категореш: терахъ, классан гайтам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
49	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
50	Масдаран легар	1	0	0		www. desharkho.ru
51	Масдарца ца нийсайаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
52	Масдаран синтаксически гIуллакх	1	0	0		www. urok95/ru.
ГIУЛЛАКХАН КЪАМЕЛАН ДАКЪОШ (11 с. + 1 с.)						
53	ГIуллакхан къамелан дакъойх йукъара кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
54	ДештIаьхъе гIуллакхан къамелан дакъа санна	1	0	0		www. urok95/ru.
55	ДештIаьхъенийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

56	Кхечу къамелан дакъойх кхоллайелла дештаъхъенаш. Церан нийсайаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
57	Хуттург гуллакхан къамелан дакъа санна	1	0	0		www. desharkho.ru
58	Хуттургийн тайпанаш, шайн маъне, хоттаме хъаъжжана	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
59	Дакъалг гуллакхан къамелан дакъа санна	1	0	0		www. desharkho.ru
60	Дакъалгийн тайпанаш, шайн маъне а, пайдаэцаре а хъаъжжана	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
61	Дакъалгийн нийсайаздар	1	0	0		www. desharkho.ru
62	Айдардашах кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
63	Айдардешнийн нийсайаздар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
65	Азтардаран дешнаш	1	0	0		www. desharkho.ru
66	Гуллакхан къамелан дакъош течлардар					
КАРЛАДАККХАР (2 с.)						
67	Причасти. Деепричасти	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
68	Куцдешнийн кхолладалар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

8 класс

Терахьийн рогалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМАШ (1 с.)						
1	Нохчийн мотт кавказан кхечу къаьмнийн	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	меттанашна йукъахъ					
КАРЛАДАККАХАР (2 с.)						
2	Й элп йаздар	1	0	0		www. urok95.ru .
3	Орфографи	1	0	0		www. desharkho.ru
МОТТА, КЪАМЕЛА (2 с.)						
4	Къамелан тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru .
5	Монолог а, диалог а. Церан тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ТЕКСТ (3 с.)						
6	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а	1	0	0		www. urok95.ru .
7	Текстан маъинин анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
8	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЬНИ ТАЙПАНАШ (2 с.)						
9	Гуллакхан стиль Гуллакхан стилан жанраш	1	0	0		www. urok95.ru .
10	Илманан стиль. Илманан стилан жанраш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (50 с. + 6 с.)						
11	Синтаксис лингвистикин дакъа санна	1	0	0		www. urok95.ru .
12	Талламан болх (1-ра четвeртъ)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
13	Пунктуаци	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
14	Дешнийн цхьаьнакхетаран тайпанаш	1	0	0		www. urok95.ru .
15	Дешнийн цхьаьнакхетарехъ карарчу уьйран кепаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16	Предложени а, цуьнан коьрта билгалонаш а	1	0	0		www. urok95.ru .
17	Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18	Подлежащин хилар	1	0	0		www. urok95.ru .
19	Хандешан цхьалхе	1	0	0		www. desharkho.ru

	сказуеми					
20	ЦІеран хІоттаман сказуеми	1	0	0		www. urok95/ru. www. desharkho.ru
21	Подлежащияний, цІеран хІоттаман сказуеминый йуккъехъ тире	1	0	0		www. desharkho.ru
22	Хандешан хІоттаман сказуеми	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Изложени (ма-йарра/йацйина)	1	0	1		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
24	Предложенін коьрта меженаш тІечІагІйар	1	0	0		www. desharkho.ru
25	Предложенін коьртаза меженаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
26	Нийса кхачам	1	0	0		www. urok95/ru.
27	Лач кхачам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
28	Къастам	1	0	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
29	Берта, бертаза къастам	1	0	0		www. desharkho.ru
30	Талламан болх (2-гІа четверть)	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
31	Йуххедиллар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
32	Латтам. Даран суьртан, бараман латтамаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Меттиган, хенан латтамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
34	Бахъанин, Іалашонан латтамаш	1	0	0		www. urok95/ru.
35	Бехкаман а, дуьхьалара а латтамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
36	ЦхъанахІоттаман, шинахІоттаман предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95/ru.
37	Билгала-йуьхьан предложенеш	1	0	0		www. urok95/ru.
38	Билгалза-йуьхьан предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

39	Сочинени-ойлайар	1	0	1		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
40	Йукъара-йуъхъан предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
41	Йуъхъза предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	ЦѢран предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
43	Йуъззина а, йуъззина йоцу а предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
44	Чолхейаьлла цхъалхе предложени	1	0	0		www. desharkho.ru
45	Предложенин цхъанатайпанчу меженех лаьцна йукъара кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Предложенин цхъанатайпанчу меженашкахь хуттургаш	1	0	0		www. urok95.ru.
47	Цхъанатайпана а, цхъанатайпана боцу а къастамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
48	Цхъанатайпанчу меженашца йукъара дешнаш	1	0	0		www. urok95.ru. www. desharkho.ru
49	ТӀедерзар	1	0	0		www. urok95.ru.
50	Талламан болх (3-гӀа четверть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
51	Йукъадало дешнаш	1	0	0		www. desharkho.ru
52	Йукъадалочу дешнийн тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
53	Йукъайало предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
54	Предложенин меженех тера догӀуш долу йукъадало дешнаш, дешнийн цхъаьнакхетарш	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
55	ХӀаь, хӀан-хӀа дешнаш- предложенеш. Айдардешнаш- предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. urok95.ru.
56	Предложенин шакъаьстинчу меженех йукъара кхетам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
57	Шакъаьстина къастамаш	1	0	0		www. desharkho.ru
58	Шакъаьстина латтамаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

59	Шакъаьстина йуххедиллар	1	0	0		www. urok95/ru.
60	Хенан а, меттиган а латтабийн дурсаш	1	0	0		www. desharkho.ru
61	Ма-дарра а, лач а къамелах йукъара кхетам	1	0	0		www. urok95/ru.
62	Ма-дарра къамелехъ сацаран хъаьркаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
63	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95/ru. https://desharkho.ru
64	Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
65	Цитаташ а, церан нийсайазйар а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66	Грамматически талларш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
КАРЛАДАККАХАР (2 с.)						
67	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
68	ЦхъанахIоттаман предложенийн тайпанаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	4	2		

9 класс

Терахийн роџалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
МАТТАХ ЛАБЦНА ЙУКЪАРА ХААМ АШ (3 с.)						
1	Нохчийн Республйкехь нохчийн матто кхочушден гџуллакх	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
2	Нохчийн мотт вайн замалан дуьненахь	1	0	0		www. desharkho.ru
3	Вайн замалан нохчийн литературин меттан норманаш	1	0	0		www. urok95/ru.
КАРЛАДАККХАР (3 с.)						
4	Іамийнарг карладаккхар. Орфографи	1	0	0		www. urok95/ru.
5	Предложенин коьрта, коьртаза меженаш	1	0	0		www. urok95/ru.
6	Предложенин шакъаьстина меженаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
МОТТ А, КЪАМЕЛ А (5 с.)						
7	Барта а, йозанан а, монологически а, диалогически а къамел, полилог (карладаккхар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
8	Къамелан гџуллакхан кепаш: дийцар, йоза, ладогІар, йешар	1	0	0		www. desharkho.ru
9	ЛадогІаран кепаш: харжаман, довзийтаран, дуьхенгара	1	0	0		www. urok95/ru.
10	Йешаран кепаш: Іаморан, довзийтаран, хьажаран, лехаман	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11	Синонимика – стилистикин бух. Фразеологически синонимаш	1	0	0		www. desharkho.ru
ТЕКСТ (5 с. + 1 с.)						
12	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а (жамІ дар)	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

13	Талламан болх (1-ра четвъртъ)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
14	Къамелан функционални-маџнин тайпанаш (жамІ дар)	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
15	Дийцар къамелан тайпа санна	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Текстан маџнин анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
17	Текстан хаамаш хийцар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН ФУНКЦИОНАЛЪНИ ТАЙПАНАШ (4 с. + 1 с.)						
18	Вайн заманан нохчийн меттан функционални тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
19	Исбаъхъаллин литературин мотт а, вайн заманан нохчийн меттан тайпанех иза къабсташ хилар а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
20	Сочинени-ойлайар	1	0	1		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
21	Илманан стиль	1	0	0		www. desharkho.ru
22	Нохчийн меттан коърта гайтаран-исбаъхъаллин гІирсаш (метафора, эпитет, дустар, гипербола, олицетворени)	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
МЕТТАН КЪЕПЕ. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОБЪДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ (34 с. + 4 с.)						
23	Чолхечу предложенех кхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
24	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенех а, цуьнан хІоттамах а йукъара кхетам	1	0	0		www. desharkho.ru
25	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенин дакъош вовшахтосу гІирсаш	1	0	0		www. desharkho.ru www. urok95.ru .
26	Къамелехъ чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенех пайдаэцар	1	0	0		www. desharkho.ru
27	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна синтаксичес-ки анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
28	Чолхе-цхъаьнакхеттачу предложенешна пунктуационни анализ	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

29	Талламан болх (диктант)	1	1	0		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
30	Чолхе-карарчу предложенех кхетам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Предложенин коьрта а, тIетуху а дакъош	1	0	0		www. desharkho.ru
32	Карарчу хуттургийн а, хуттургийн дешнийн а башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
33	Чолхе-карарчу предложенийн тайпанаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
34	Чолхе-карада предложенеш а, шакъаьстинчу меженашца йолу цхьалхе предложенеш а грамматически тера йогIуш хилар	1	0	0		www. desharkho.ru
35	Кхачаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
36	Къастаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		www. urok95.ru . www. desharkho.ru
37	Кхачаман, къастаман тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш тIечIагIйар	1	0	0		www. urok95.ru . www. desharkho.ru
38	Латтабийн тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
39	Хенан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
40	Изложени (ма-йарра/йацйна)	1	0	1		www. urok95.ru . https://desharkho.ru
41	Даран суьртан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Бахъанин тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
43	Иалашонан тIетухучу предложенешца йолу чолхе-карада предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ www. desharkho.ru

44	Бехкаман тĕтухучу предложенешца йолу чолхе- карара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
45	Бараман тĕтухучу предложенешца йолу чолхе- карара предложенеш	1	0	0		www. urok95.ru.
46	Масех тĕтухучуьнца йолу чолхе- карара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
47	Чолхе-караччу предложенийн Синтаксически анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
48	Чолхе-караччу предложенийн пунктуационни анализ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
49	Талламан болх (3-гIа четверть)	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru
50	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин дакъошна йукъара маьIнин йукъаметтигаш	1	0	0		www. urok95.ru.
51	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенин тайпанаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
52	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенех къамелехъ пайдаэцар	1	0	0		www. desharkho.ru
53	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ шитIадам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
54	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ тире	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/
55	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалг	1	0	0		www. desharkho.ru
56	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалгаца тIадам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
57	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенехъ цIомалгаца тIадам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
58	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн синтаксически анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
59	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенийн пунктуационни анализ	1	0	0		www. desharkho.ru
60	Шеран талламан болх	1	1	0		www. urok95.ru. https://desharkho.ru

КАРЛАДАККХАР (6 с.)						
61	Чолхе-цхъаьнакхетта предложенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
62	Чолхе-карара предложенеш	1	0	0		www. desharkho.ru
63	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
64	Литературни меттан норманаш, меттан исбаьхьаллин башхаллаш, къамелан оздангалла	1	0	0		www. desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
65	Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменационни белхан дIахIоттам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
66	Экзаменационни белхан мах хадоран критереш	1	0	0		www. desharkho.ru
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		66	4	2		

Дешаран-методикин кхачаман ларам

Дешаран-методикин гІо-Іамат

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 5 класс.
2. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 6 класс.
3. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 7 класс.
4. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 8 класс.
5. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. (Чеченский язык. Рабочая тетрадь). 9 класс.
6. «Ас дІалур ю ПКЭ!» Нохчийн меттан пачхьалкхан коьртачу экзаменна кечам бар. Дешаран-методически гІо-Іамат. («Я сдам ОГЭ!» Подготовка к основному государственному экзамену по чеченскому языку. Учебно-методическое пособие). Абдуразаков Ш.И., Дашаева Л.Х., Дудаев С.А.-Х., Тутаева С.Л., Хунарикова П.А. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2021. – 192 с.
7. Тимаев А.Д., Ирезиев С.-Х.С.-Э., Абубакаров А.Х. Практический курс морфологии чеченского языка. – Грозный: ФГУП «Издательский комплекс «Грозненский рабочий», 2012. – 176 с.
8. Эдилов. С.Э. Самукъане грамматика. 5-11 классашна дешаран пособи. (Занимательная грамматика. Учебное пособие для 5-11 классов). – Грозный: «Арфа-Пресс», 2012. – 368 с.

Методикин литература

9. Айдамирова М. А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 89 с.
10. Эдилов С. Э. Обучение изложению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 240 с.
11. Эдилов С. Э. Обучение сочинению. Методическое пособие в помощь учителю. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 160 с.
12. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум синтаксиса чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2012. – 302 с.
13. Эдилов С.Э. Учебное пособие. Практикум чеченского языка. – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2020. – 320 с.
14. Эсхаджиев Я.У. Изучение орфографии и пунктуации в школе. – Грозный: Издательство «Альфа-Пресс», 2012. – 222 с.
15. Эдилов С. Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а (Чеченский язык и новые технологии). – Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2018. – 285 с.

ЛугІаташ

16. Абдуразаков Ш.И. Іаламан совІаташ. Русско-чеченский словарь флоры и фауны. – Грозный: ОА «ИПК «Грозненский рабочий», 2016. – 192 с.

17. Арсанукаев, А.М., Михтеева Т.И. Чеченско-русский, русско-чеченский словарь. – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2008. – 190 с.
18. Вагапов А. Д. Словарь синонимов чеченского языка. – Тбилиси: «Меридиан», 2011. – 734 с.
19. Ибрагимов Лояма. Нохчийн фразеологизмийн маъИнадаран дошам (Толковый словарь чеченских фразеологизмов). – Грозный: ГУП «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2004. – 128 с.
20. Мадиев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.
21. Умархаджиев С.М., Астемиров А.В., Асхабов Х.И., Бадаева А.С., Вагапов А.Д., Израилова Э.С., Султанов З. А. Русско-чеченский, чеченско-русский словарь компьютерной лексики. – Грозный, АН ЧР, 2017. – 238 с.
22. Халидов А.И. Словарь лингвистических терминов чеченского языка. – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2012. – 448 с.

Хаамийн дешаран ресурсаш

23. Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/>
24. Образовательный портал «Чеченская электронная школа»
//URL:<https://desharkho.ru/>
25. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL:
<https://ps95.ru/dikdosham/ru/>